GRANIČNE POSTROJBE I KARAULE JNA U PODRAVINI: USTROJ, VOJNO-CIVILNI ODNOSI I DEZINTEGRACIJA DO 12. RUJNA 1991. GODINE

BORDER UNITS AND BORDER POSTS OF THE YUGOSLAV PEOPLE'S ARMY IN THE PODRAVINA REGION: ORGANIZATION, MILITARY–CIVIL RELATIONS, AND DISINTEGRATION UNTIL 12 SEPTEMBER 1991

Jakša RAGUŽ
Hrvatski institut za povijest
Opatička 10
HR-10000 Zagreb
jraguz@isp.hr

Received / Primljeno: 31. 10. 2025.
Accepted / Prihvaćeno: 30. 5. 2026.
Original scientific paper / Izvorni znanstveni rad
UDK / UDC: 355.31(497.525Podravina)"1991"(091)
355.48(497.5)"1944/1991"

SAŽETAK

Na osnovu izvorne arhivske građe Jugoslavenske narodne armije (JNA) i Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske, memoarskih djela, periodike i stručne literature, u radu se prezentira organizacijska i personalna struktura graničarske službe JNA te njezine aktivnosti na prostoru koprivničko-đurđevačke Podravine, u periodu od Drugog svjetskog rata do rujna 1991. godine. Najveći dio rada posvećen je djelovanju graničarskih postrojbi JNA i osam podravskih graničnih karaula u okolnostima dezintegracije druge Jugoslavije 1990./1991. godine, te s tim u vezi dezintegracije cjelokupnog sustava JNA, a s njime i graničarske službe.

Ključne riječi: Podravina, JNA, 32. korpus, 42. i 43. granični bataljon, karaula, Domovinski rat
Key words: Podravina, JPA, 32. corpus, 42. and 43. border battalion, border post, Patriotic war

UVOD: PREDMET, PROSTOR, VRIJEME, HISTORIOGRAFIJA, IZVORI I METODOLOGIJA

Iz niza memoarskih zapisa i radova utemeljenih na selektivnoj arhivskoj građi uglavnom hrvatske provenijencije, zainteresirani čitatelj danas može upoznati osnovnu događajnicu Domovinskog rata u Podravini, primarno o događanjima na hrvatskoj strani. Međutim, za kreiranje sintetskih djela koja bi detaljnije prezentirala ratnu događajnicu na prostoru Podravine nužan je drugačiji, znanstveni pristup proučavanju ove tematike. To znači da se moraju proučiti sve komponente, odnosno svi akteri događanja, dakle i struktura i djelovanje JNA na prostoru Podravine. Pri tome se trebaju koristiti svi dostupni pisani izvori, dakle ne samo hrvatski kao do sada, već i oni nastali djelovanjem JNA.

U Podravini su postojale dvije osnovne organizacijske cjeline JNA: koprivnička 73. motorizirana brigada i granična služba koju su činili 42. i 43. granični bataljoni s karaulama raspoređenima duž riječne i kopnene granice prema Republici Mađarskoj. U postojećoj literaturi o njima se mogu naći vrlo skromni, parcijalni podaci. Stoga se ovim radom želi ispuniti ta praznina u podravskoj suvremenoj povijesti i dati detaljniji uvid u organizacijsku i personalnu struktura graničarskih postrojbi JNA te njihove aktivnosti na prostoru koprivničko-đurđevačke Podravine. Početna vremenska odrednica istraživane teme je završnica Drugog svjetskog rata, kada je nastala graničarska služba JNA, dok je završna vremenska odrednica 12. rujna 1991. kada počinje »rat za vojarne« koji je doveo do sloma i nestanka graničarskih postrojbi JNA u Podravini. Rad se primarno bazira na arhivskoj građi JNA, te u manjoj

mjeri na dokumentima Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske, memoarskim djelima, periodici i stručnoj literaturi. Pri istraživanju teme nastojalo se kritički i komparativno pristupiti navedenim izvorima, jer samo tim metodama može se doći do znanstveno adekvatnog rezultata i objektivno rasvijetliti ovu komponentu suvremene povijesti Podravine.

USTROJ, PROSTORNI RASPORED I FUNKCIJE GRANIČNIH POSTROJBI JNA

Graničarsku službu u drugoj Jugoslaviji su od Drugog svjetskog rata vršile postrojbe Korpusa narodne obrane Jugoslavije (KNOJ) osnovanog 15. kolovoza 1944. (koji se slavio kao »Dan graničarskih jedinica«). KNOJ je funkcionirao kao oružana formacija Odjeljenja za zaštitu naroda (OZN-a), tajne službe partizanskog pokreta. KNOJ je bio svojevrsna unutarnja vojska za borbu protiv »narodnih neprijatelja«, odnosno protivnika komunističkog pokreta. Ukidanjem KNOJ-a 1953. godine, i preustrojem Zapovjedništva KNOJ-a u Zapovjedništvo graničnih postrojbi, granice su počele nadzirati postojbe redovnog vojnog sastava JNA, no i dalje pod punim nadleštvom vojne Kontraobaveštajne službe (KOS) nastale 1946. godine, odnosno Službe bezbednosti JNA koja je nastala 1955. godine reorganizacijom KOS-a.[1]

Prema »Zakonu o prelaženju državne granice i kretanju u graničnom pojasu«, zadaci graničnih postrojbi bili su osiguranje državne granice, kontrola kretanja i boravka osoba u graničnom pojasu izvan naselja i graničnih prijelaza, te sprečavanje neovlaštenog prelaska granice i povrede granične linije. Nadalje, granične postrojbe, odnosno njihove karaule trebale su biti isturena uporišta u slučaju napada na Jugoslaviju. Posade karaula bi zajedno s milicijom, carinom i lokalnim stanovništvom primile prvi udar i usporile napredovanje napadača. Posade karaula su uglavnom bile jačine voda tj. podoficir i najmanje 20-ak ročnika – vojnika na odsluženju vojnog roka, no bilo je karaula s posadom i do 70 vojnika. Ročnici su uz redovnu obuku vršili ophodnje, držali straže i postavljali zasjede radi sprječavanja ilegalnih prijelaza. Granične postrojbe nadzirale su pojas širok 100 metara (od granične linije), na kojem je bio na snazi poseban režim (ograničeno kretanje, boravak, gradnja, poljodjelstvo, ribolov, lov).[2] Međudržavni promet kontrolirali su milicioneri na graničnim prijelazima, od kojih su u Podravini bili Gola – Berzence i Gyekenyes.[3]

S okončanjem »Hladnog rata« i odlaskom sovjetskih postrojbi tzv. Južne grupe armija s teritorija Republike Mađarske, nestala je i potreba za dotadašnjim vojnim osiguranjem državne granice. Stoga je iz Republike Slovenije 1990. godine pokrenuta inicijativa da JNA više ne čuva državnu granicu već da to preuzme milicija, po uzoru na zemlje zapadne Europe, gdje na granicama nije bilo vojske.[4] Do kraja postojanja Jugoslavije ova inicijativa nije bila prihvaćena.

Državnu granicu s Mađarskom, na dijelu koji se protezao Hrvatskom, osiguravali su granični odseci JNA (preimenovani 1990. godine u granične bataljone) sa sjedištima u Koprivnici, Virovitici (u sastavu 32. korpusa JNA sa sjedištem u Varaždinu, u 5. vojnoj oblasti JNA sa sjedištem u Zagrebu) i Belom Manastiru (u sastavu 17. korpusa JNA sa sjedištem u Tuzli, u 1. vojnoj oblasti JNA sa sjedištem u Beogradu). Iz Koprivnice je 43. granični bataljon (Vojna pošta 3700), osiguravao 123 km granice (37 km kopnene i 86 km riječne) s osam karaula na području općina Čakovec, Koprivnica i Đurđevac.[5] Virovi-

---

1 Bojan B. DIMITRIJEVIĆ, »Kontraobaveštajna služba JNA na području Hrvatske 1944–1968.«, *Jugoslavija – između ujedinjenja i razlaza : hrvatsko – srpski odnosi u kontekstu društvenog razvoja dve Jugoslavije 1918-1991*, Beograd – Zagreb, 2018., 141-160.

2 »Kad graničari narušavaju idilu«, *Narodna armija*, (Beograd), 1. III. 1990., 16. (dalje: *N. A.*), »Paket vojnih zakona«, *N. A.,* 8. III. 1990., 13., »Ne proširuje se granični pojas«, *N. A.,* 15. III. 1990., 10., »Dvojica protiv četrdesetorice«, *N. A.,* 21. IX. 1991., 25., Josip ŠIMUNKO, *Domovinski rat u Međimurju : predaja karaule 'Marko Kovač – Šnajder' Goričan*, Goričan, 2024., 48., Martin ŠPEGELJ, *Sjećanja vojnika*, Zagreb, 2001., 268.

3 »Sklad kadrova i tehničkih pomagala«, *Glas Podravine*, (Koprivnica), 12. V. 1989., 3. (dalje: *G. P.*)

4 »Kome smetaju graničari«, *N. A.,* 8. III. 1990., 10., »Ne proširuje se granični pojas«, *N. A.,* 15. III. 1990., 10., »Za istinsku demokratiju«, *N. A.,* 17. V. 1990., 12.

5 Od toga su tri bile u Međimurju: karaula »Narodni heroj Marko Kovač Šnajder« uz zaselak Gorenjak, kod graničnog prijelaza Goričan (zapovjednik st. vodnik Željko Vlah), karaula »Sedam sekretara SKOJ-a« kod

tički 42. granični bataljon (Vojna pošta 2269) osiguravao je 109 km granice (46 km kopnene i 63 km riječne) sa sedam karaula na području općina Đurđevac, Virovitica i Podravska Slatina.[6] Granicu od linije nadležnosti 42. bataljona do Donjeg Miholjca, dugu 50 km, osiguravale su tri karaule 51. graničnog bataljona iz Belog Manastira.[7] Ostale karaule 51. bataljona nalazile su se u Baranji.[8]

Svaki bataljon se sastojao od zapovjedništva, voda za intervenciju, pozadinskog voda, odjeljenja veze, nastavne čete (dva voda) te dvije granične čete čiji su zapovjednici bili izravno nadređeni zapovjednicima karaula.[9] U 43. (koprivničkom) bataljonu ljudstvo 1. granične čete je pokrivalo karaule u koprivničkoj i đurđevačkoj Podravini, a 2. čete karaule u Međimurju. Osim ljudstva u osam karaula, svi ostali (uključujući Zapovjedništvo 43. bataljona) nalazili su se u kasarni »Narodni heroj Jože Vlahović« u Koprivnici.[10] Pozadinsko osiguranje (tehnička i intendantska služba, transport i dr.) i obavještani rad 43. bataljona išli su preko koprivničke 73. motorizirane brigade »R« (mtbr) JNA, a zdravstveno i higijensko osiguranje preko garnizonske i lokalnih ambulanti.[11] Zapovjednici 73. mtbr 1980-ih godina bili su pukovnik Todor Kosanović i potpukovnik Izidor Češnjaj. Zapovjednik 73. mtbr 1989./1990. godine bio je potpukovnik Mile Novaković, a načelnik štaba potpukovnik Milan Čeleketić. U prvoj polovini 1991. godine vršitelj dužnosti zapovjednika bio je načelnik štaba potpukovnik Zvonimir Mihajlović. Potpukovnik Ivan Basarac preuzeo je zapovjedništvo 73. mtbr 22. srpnja 1991. i obnašao ga je do 8. rujna 1991., kada je napustio JNA. Nakon toga, vršitelj dužnosti zapovjednika 73. mtbr ponovno je postao potpukovnik Zvonimir Mihajlović.[12]

U 42. (virovitičkom) bataljonu, ljudstvo 1. granične čete pokrivalo je karaule u slatinskom i virovitičkom području, a 2. čete karaule u đurđevačkoj Podravini. Sjedište Zapovjedništva i većine vodova 42. bataljona nalazilo se u kasarni »Narodni heroj Nikola Miljanović – Karaula« u Virovitici, osim voda

---

Kotoribe (zapovjednik vodnik I. kl. Svetozar Stojkov), karaula »Narodni heroj Florijan Bobić« kod Donje Dubrave (zapovjednik poručnik Dragoljub Borković). »Kako se ruši SFRJ«, *N. A.,* 9. X. 1991., 25., Hrvatski memorijalno dokumentaciji centar Domovinskog rata. Fond 32. korpus JNA Varaždin (dalje: HMDCDR. 32. K.). Kutija 42. i 43. granični bataljon (dalje: Kut. 42./43. GB). Referat Organa bezbednosti (dalje: OB) 43. graničnog odseka (dalje: GO) za obilazak UB SSNO, od 17. II. 1986., Izveštaj Komande (dalje: K-de) 43. graničnog bataljona (dalje: grb) o starešinama koje se ističu u obezbeđenju granice. Pov. br: 69-177., od 30. VI. 1991., J. ŠIMUNKO, n. dj., 48.

6 Od sedam karaula četiri su bile u virovitičkoj-slatinskoj Podravini: »Terezino polje« (zapovjednik 1990. god. zastavnik Rudi Kolbabek), »Boško Buha« kod Novog Gradca (zapovjednik od 9. kolovoza 1990. vodnik I. kl. Zvonko Velevski), »Lazar Tihomirović Baja« u Noskovcima (zastavnik I. kl. Dmitar Vrkić) i »Nikola Miljanović« u Kapincima (do 7. rujna 1991. zapovjednik Zdravko Stričević). HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj OB 42. GO o elementima za kontraobaveštajnu procenu lica – prilog Pregled AVL u 42. GO po jedinicama. Str. pov. br: 26-5., od 18. I. 1990., Referisanje K-de 42. GO PkPo o b/g po elementima pozad. obezbeđenja za I. tromjesečje 1990. Pov. br: 5-1., od 27. III. 1990., Izveštaj K-de 42. grb o stanju u zoni odgovornosti (dalje z/o) i jedinici. Str. pov. br: 499-277., od 7. IX. 1991., Kut. K-da 32. K. Pov. spisi 1991. Zahtev K-de 32. K. za popunu upražnjenih formacijskih mesta. Pov. br: 13-104., od 23. VII. 1991., Kut. 265. mbr. OB. Str. Pov. spisi 1991. Zapažanje OB K-de 265. mbr o Velevski Zvonku, od 13. VIII. 1990., »Kako se ruši SFRJ«, *N. A.,* 9. X. 1991., 25.

7 Tri karaule 51. bataljona u dolini Drave bile su kod Donjeg Miholjca, Podravske Moslavine i Viljeva. »Kako se ruši SFRJ«, *N. A.,* 9. X. 1991., 25.

8 U Baranji su bile karaule »Đuro Salaj« u Torjancima, »Adam Dugački« u Luču, »Jovan Lazić« u Baranjskom Petrovu Selu, »Sara Bertić« u Branjinu vrhu, »Viktor Bubanj« u Duboševici te u Kneževu i Batini. »Teroristi nisu prošli«, *N. A.,* 5. X. 1991., 17., »Zarobljeno 25 hrvatskih gardista«, *Politika*, (Beograd), 2. X. 1991., 9.

9 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Referat OB 43. GO za obilazak UB SSNO, od 17. II. 1986., Janja SEKULA, Domagoj ŠTEFANČIĆ, »42. granični bataljun JNA i srpski pobunjenici u Općini Podravska Slatina do rujna 1991.«, *Scrinia Slavonica*, 24 (2024), 220.

10 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Referat OB 43. GO za obilazak UB SSNO, od 17. II. 1986., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-348., od 13. IX. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-353., od 15. IX. 1991.

11 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Referat OB 43. GO za obilazak UB SSNO, od 17. II. 1986., Referisanje K-de 43. GO PkPo 32. K. o funkcionisanju pozadinskog obezbeđenja. Pov. br: 171-2., od 26. III. 1990., Kut. 73. motorizirana brigada (dalje 73. mtbr). Referat o borbenoj gotovosti 73. mtbr. Pov. br: 28-7., od 20. IV. 1983.

12 Ivan BASARAC, *Ako padne Petrinja, past će Beograd – moja sjećanja iz Domovinskog rata*, Zagreb, 2023., 26, 190. HMDCDR. 32. K. Kut. 73. mtbr. Referat o borbenoj gotovosti 73. mtbr. Pov. br: 28-7., od 20. IV. 1983., Vanredni izveštaj K-de 73. mtbr. Pov. br: 330-62., od 22. VII. 1991., Redovni izveštaj K-de 73. mtbr. Pov. br: 330-268., od 8. IX. 1991., Kut. 42./43. GB. Operativni izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-225., od 22. VII. 1991.

za intervenciju i 1. streljačke čete za obuku graničara koji su bili smješteni u kasarni u Podravskoj Slatini.[13] Pozadinsko i druga osiguranja 42. bataljona išli su preko virovitičke 288. mješovite protuoklopne artiljerijske brigade JNA. Zapovjednik 288. brigade je od 17. srpnja 1991. bio potpukovnik Tomislav Mitić.[14]

Brojnost ljudstva u bataljonima nije bila ista. Prema formaciji 42. bataljon je trebao imati 351 pripadnika, i to 9 oficira, 18 podoficira i 324 vojnika. No, u rujnu 1990. je imao 387 pripadnika, i to 11 oficira, 16 podoficira i 360 vojnika, a u srpnju 1991. je imao 283 pripadnika i to 11 oficira, 16 podoficira i 256 vojnika.[15] Prema formaciji 43. bataljon je trebao imati 387 pripadnika, i to 9 oficira, 20 podoficira i 358 vojnika. No, u travnju 1990. je imao 20 oficira i podoficira (od kojih je osam bilo u karaulama) i 250 vojnika, a u srpnju 1991. je imao 327 pripadnika, i to 13 oficira, 16 podoficira i 298 vojnika.[16] Broj pripadnika, posebice vojnika bio je vrlo fluktuativan zbog stalnog odljeva i priljeva, sukladno potrebama postrojbi te mogućnosti popune.[17] U bataljonima nije bilo građanskih osoba (civilnih zaposlenika).[18]

Kao i drugdje u JNA granični bataljoni su bili ideološki ‚obojeni'. Oko 95% zapovjednog kadra bili su članovi Saveza komunista Jugoslavije (SKJ), no samo 7% ročnih vojnika. U bataljonima su djelovale osnovne organizacije SKJ i osnovne organizacije Socijalističkog saveza omladine Jugoslavije. Prema izvješću iz 1983. godine »starešinski sastav je čvrsto opredeljen za samoupravni socijalistički razvoj naše zemlje, za nezavisnu, nesvrstanu spoljnu politiku, spreman je da brani i čuva tekovine naše socijalističke revolucije i politiku SKJ«.[19]

Etnički sastav vojnika bio je mješovit. U karaulama je bilo pripadnika svih naroda Jugoslavije,[20] s tim da je najviše ročnika bilo srpske nacionalnosti (32%) što je razumljivo jer su Srbi bili najbrojniji narod u Jugoslaviji.[21] Potpukovnik Danilo Arko, zapovjednik 43. bataljona 1970-ih godina,[22] opisao je to ovako: »Svaka karaula u SFRJ naša je zemlja u malome. Ovdje na najisturenijim položajima, među čuvarima naše slobode i nezavisnosti, našeg samoupravljanja i nesvrstanosti, našeg socijalističkog uređenja, ljudi se zbližavaju kao braća, ovdje se kuje jedinstvo i bratstvo naših naroda i narodnosti…«[23]

Glede zapovjednog kadra, 1980-ih godina zapovjednici 43. bataljon bili su srpske nacionalnosti. Od 1980. do kraja 1982. godine ovu dužnost je obnašao major Vladimir Stanojević, kada ju je preuzeo major Nikola Bijelić. Godine 1985. zapovjednik postaje major Borislav Vidanović. Krajem 1980-tih dužnost preuzima potpukovnik Milutin Neterbašić.[24] Srpski kadar je dominirao i na većini ostalih zapo-

---

13 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o događajima u z/o 42. grb. Pov. br: 111 1-1., od 13. XII. 1990., Obrazloženje K-de 42. grb. za dodelu stimulativnih mera. Pov. br: 499-243., od 12. VIII. 1991.

14 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Referisanje K-de 42. GO PkPo o b/g po elementima pozadin. obezbeđenja za I. tromjesečje 1990. Pov. br: 5-1., od 27. III. 1990., J. SEKULA, D. ŠTEFANČIĆ, n. dj., 220.

15 HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 32. K. Str. pov. spisi 1991. Pregled ličnog sastava 32. K. u miru i ratu na dan 16. jula 1991. VT. Str. pov. br. evid: 264/91., Kut. 42./43. GB. Izveštaj OB 42. GO o vezama AVL s inostranstvom. Str. pov. br: 50-1., od 9. X. 1989., J. SEKULA, D. ŠTEFANČIĆ, n. dj., 220. U listopada 1989. 42. GO je imalo 19 (pod)oficira.

16 HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 32. K. Str. pov. spisi 1991. Pregled ličnog sastava 32. K. u miru i ratu na dan 16. jula 1991. VT. Str. pov. br. evid: 264/91., Kut. 42./43. GB. Referat OB 43. GO za obilazak iz UB SSNO, od 17. II. 1986., Izveštaj K-de 43. GO o odsustvu starešina i vojnika. Pov. br: 53-6., od 29. IV. 1990.

17 HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 32. K. Pov. spisi 1991. Obavijest K-de 32. K. o premještaju vojnika vozača. Pov. br: 26-216., od 28. XII. 1990.

18 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj OB 43. GO o vezama AVL sa strancima. Str.pov. br: 52-2/1 iz 1986., Kut. K-da 32. K. Pov. spisi 1991. Zahtev K-de 32. K. za popunom radnih mesta građanskim licima. Pov. br: 20-79., od 16. VIII. 1991.

19 HMDCDR. 32. K. Kut. 73. mtbr. Referat o borbenoj gotovosti 73. mtbr. Pov. br: 28-7., od 20. IV. 1983.

20 »Čuvaju među i Jugoslaviju«, *N. A.,* 22. II. 1990., 34., »Dvojica protiv četrdesetorice«, *N. A.,* 21. IX. 1991., 25., Vladimir KALŠAN, *Međimurska povijest*, Čakovec, 2006., 438.

21 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Referat OB 43. GO za obilazak iz UB SSNO, od 17. II. 1986.

22 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj OB 43 GO o licima koja se kontraobaveštajno štite, od 15. XI. 1979., »Poklon graničarima«, *G. P.*, 10. I. 1974., 1.

23 »Standard i cviječe na graničnoj liniji«, *G. P.*, 12. VIII. 1977., 4.

24 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de VP 3700 Koprivnica, Izveštaj OB 43. GO o majoru Bijelić Nikoli, od 10. I. 1983., Izveštaj OB 43. GO o licima koja se kontraobaveštajno štite, od 12. XI. 1985.

vjednih mjesta. Zamjenik zapovjednika 43. bataljona ranije je bio kapetan Rade Bihorac, a od 21. studenoga 1989. kapetan I. kl. Veroljub Simović. Zapovjednik voda za intervenciju bio je zastavnik Momčilo Vlahović,[25] kapetan 1. kl. Radivoje Vučković zapovjednik čete za obuku graničara,[26] kojeg nasljeđuje kapetan I. kl. Vladimir Stojanović,[27] major Jovica Đorđević pomoćnik zapovjednika za moralni odgoj,[28] a »organ bezbednosti« 1980-ih kapetan I. kl. Gojko Stojisavljević.[29] Stariji vodnik Blagoje Maričić je 1970-ih bio zapovjednik karaule »Žđala«,[30] poručnik Dragoljub Borković je tijekom 1980-tih bio zapovjednik karaule »Mihovil Pavlek Miškina«, itd.[31] Od drugih nacionalnosti na zapovjednim mjestima 70-ih godina zapovjednik karaule »Žđala« bio je Kole Đoršovski,[32] a od 1986. godine zapovjednik karaule kod Gole poručnik Sulejman Tatarević. Zapovjednik 2. granične čete bio je Albanac, poručnik Dževit Sadrij. Od 1989. godine na dužnosti »organa bezbednosti« bio je kapetan Damir Bolfek.[33] Nakon što je u listopadu 1990. Bolfek postao »organ bezbednosti« 73. mtbr, tu dužnost preuzima poručnik Toni Funovski.[34]

U 42. bataljonu nešto više zapovjednih dužnosti obnašali su (pod)oficiri nesrpske nacionalnosti. No, svi zapovjednici bataljona bili su Srbi. Krajem 1980-ih zapovjednik je bio kapetan I. kl. Pero Drobnjak.[35] Naslijedio ga je major Radivoje Vučković, a 25. srpnja 1991. tu je dužnosti preuzeo major Radojica Mišić.[36] I krug (pod)oficira oko Zapovjedništva bio je srpske nacionalnosti. Zapovjednik voda za intervenciju od 13. kolovoza 1990. bio je stariji vodnik Slobodan Radmilović, poručnik Petar Babić od 1. rujna 1990. zapovjednik 1. streljačkog voda u četi za obuku graničara, ujedno zamjenik zapovjednika čete, a referent tehničke službe zastavnik Slobodan Stamenković. Izdvajao se samo zastavnik Milan Nikolovski, rukovatelj ratnih rezervi i zapovjednik trenažnog odjeljenja od 18. lipnja 1990. do 10. kolovoza 1991. No u tri karaule đurđevačke Podravine zapovjednici su bili raznih nacionalnosti. Zapovjednik karaule »Milan Špalj« bio je Hrvat, poručnik Zoran Milinović. Zapovjednik karaule »Vilim Galjer« bio je Bošnjak, zastavnik Iljaz Ganović, a od siječnja 1991. Makedonac, poručnik Toni Danev (ujedno zapovjednik 2. graničarske čete). Zapovjednik karaule »Stojan Komljenović Čoka« bio je Hrvat, stariji vodnik Vladimir Šabarić, uhićen 23. siječnja 1991. od JNA u aferi »Špegelj«. Dužnost tada preuzima poručnik Milenko Dimić. U jednom dokumentu se kao privremeni zapovjednik neimenovane karaule 1991. godine navodi Albanac, stariji vodnik Lirabi Zejnuni. Najviša dužnost koju je oficir hrvatske nacionalnosti obnašao bila je zamjenik zapovjednika 42. bataljona. Bio je to kapetan Vladimir Jagar, koji je postao poznat široj javnosti u siječnju 1991. kao pripadnik obavještajne službe JNA, Vladimir Jagar je u svojoj kući u selu Stari Gradac kod Đurđevca, u okviru vojno-obavještajne akcije »Štit«, tajno snimio razgovor s hrvatskim ministrom obrane Martinom Špegeljem. Nakon toga

---

25 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Dopis K-de 43. GO. Pov. br: 3-12., od 11. IV. 1988., Predlog K-de 42. grb o dodeli stimulativnih mera i obilježavanja Dana graničara. Pov. br: 499-240., od 11. VIII. 1991., Kut. K-da 32. K. Pov. spisi 1991. Predlog stimulativnih mera povodom Dana graničara 15. 08. 1991, nedatirano.

26 »I uz granicu narod i vojnici - nerazdvojni«, *G. P.*, 15. VIII. 1986., 3.

27 HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 32. K. Pov. spisi 1991. Zahtev K-de 32. K. za popunu upražnjenih formacijskih mesta. Pov. br: 13-104., od 23. VII. 1991.

28 HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 32. K. Pov. spisi 1991. Predlozi K-de 32. K. za pomeranje kadra i postavljanje po mirnodobskoj formaciji. Pov. br: 13-66., od 25. IV. 1991.

29 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Referat OB 43. GO za obilazak iz UB SSNO, od 17. II. 1986.

30 »Na granici - mirno«, *G. P.*, 17. VIII. 1973., 6., »Graničari u novom objektu«, *G. P.*, 1. VIII. 1975., 3.

31 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de VP 3700 Koprivnica, »Neraskidivo jedinstvo vojske i naroda«, *G. P.*, 22. VIII. 1986., 2., »Svečanosti na svim karaulama«, *G. P.*, 18. VIII. 1989.,1., V. KALŠAN, n. dj., 438.

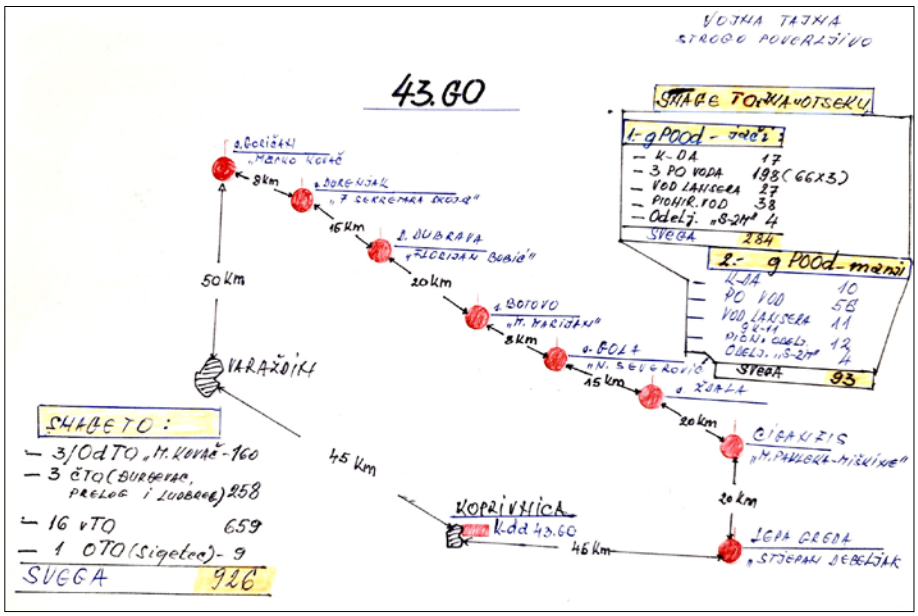
32 »Dom na granici domovine«, *G. P.*, 16. VIII. 1974., 6., »Standard i cvijeće na graničnoj liniji«, *G. P.*, 12. VIII. 1977., 4.

33 HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 32. K. Pov. spisi 1991. Predlog stimulativnih mera povodom Dana graničara 15. 08. 1991, nedatirano., Kut. 42./43. GB. Izveštaj OB 43. GO o radu sa saradnikom »Repaš«, od 9. X. 1989., Izveštaj OB 43. GO o komentarima starešina, od 9. X. 1989., J. ŠIMUNKO, n. dj., 49.

34 Mihajlo KNEŽEVIĆ, *Rat u Hrvatskoj iz pera obaveštajca – prijepis dijelova ratnog dnevnika*, 2009., 29-31. krajinaforce.com.

35 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj OB 42. GO o kapetanu I. kl. Drobnjak Peri, od 1. II. 1988.

36 J. SEKULA, D. ŠTEFANČIĆ, n. dj., 220.

Slika 1. Shema rasporeda graničnih karaula 43. graničnog odseka JNA (od 1990. godine graničnog bataljona) – prilog Referata Organa bezbednosti 43. graničnog odseka za obilazak UB SSNO, od 17. veljače 1986. Izvor: HMDCDR. Fond 32. korpus JNA. Kut. 42. i 43. granični bataljon.

izbila je afera koja je potresla Hrvatsku. Jagar je tada sklonjen na sigurno, u Beograd pa je dužnost zamjenika zapovjednika 42. bataljona (naknadno) preuzeo kapetan Radovan Ilibašić.[37]

Dužnost vojnika-graničara na karaulama oduvijek je bila teška i opasna. Stoga su u javnosti uvjeti života i rada graničara prikazivani u »ružičastim tonovima«.[38] Zapovjednik Varaždinskog korpusa, general-potpukovnik Jevrem Cokić, u svojim je memoarima idealizirao uvjete života vojnika-graničara u Podravini i Međimurju, navodeći da su »karaule postale prave domaćinske ‚kuće', sa prijatnom porodičnom atmosferom...«[39] Vojnici oba graničarska bataljona bili su među najdisciplinirnijima u 32. korpusu. Godine 1990. zbio se samo jedan disciplinski prekršaj: bijeg vojnika albanske nacionalnosti iz 43. bataljona.[40]

Glede aktivnosti, dostupni su podaci za ukupne granične postrojbe 5. vojne oblasti JNA (koje su osiguravale granicu s Italijom i Austrijom, te s Mađarskom do iza Podravske Slatine). Godine 1990. spriječile su 3.300 ilegalnih prijelaza, dogodilo se 130 graničnih incidenata (uglavnom na granici s Italijom), te je zabilježen porast šverca oružjem i drogom.[41] U periodu završetka »Hladnog rata«, stav državnih vlasti Jugoslavije bio je da su državne granice sigurne i da nema izravne opasnosti od oružane agresije ni iz jedne od susjednih sedam država.[42]

Nakon demarkacije kopnene i riječne granice s Mađarskom 1922. godine, Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca je (i) u koprivničko-đurđevačkoj Podravini izgradila vojne granične stražarnice – granične karaule. U Prekodravlju, na području Gole i Ždale, izgrađene su tri.[43] Nakon Drugog svjetskog rata

---

37 M. ŠPEGELJ, n. dj., 160-185., J. SEKULA, D. ŠTEFANČIĆ, n. dj., 220-221., HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj OB 42. GO o elementima za kontraobaveštajnu procenu lica – prilog Pregled AVL u 42. GO po jedinicama. Str. pov. br: 26-5., od 18. I. 1990., Obrazloženje K-de 42. grb. za dodelu stimulativnih mera starešinama i vojnicima. Pov. br: 499-243., od 12. VIII. 1991., Kut. K-da 32. K. Pov. spisi 1991. Predlog stimulativnih mera povodom Dana graničara 15. 8. 1991, nedatirano., Kut. K-da 32. K. Str. pov. spisi 1991. Spisak posebno istaknutih starešina 42. grb. Str. pov. br: 713-2., od 30. VI. 1991.

38 »Jubilej graničnih jedinica«, *G. P.*, 9. VIII. 1974., 3., »Dom na granici domovine«, *G. P.*, 16. VIII. 1974., 6., »I uz granicu narod i vojnici - nerazdvojni«, *G. P.*, 15. VIII. 1986., 3., »Ugled JNA moramo sačuvati«, *G. P.*, 19. VIII. 1988., 2., »Dan graničara«, *N. A.,* 23. VIII. 1990., 25-27.

39 Jevrem COKIĆ, *Početak kraja*, Ruma, 2008., 96.

40 HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 32. K. Str. pov. spisi 1991. Analiza K-de. 32. K. vanrednih događaja (dalje: v/d) za devet mjeseci 1990. godine. Str. pov. br: 44-182., od 16. X. 1990.

41 »Sve stroži zahtevi«, *N. A.,* 25. IV. 1991., 25.

42 Intervju s zamjenikom saveznog sekretara za inozemne poslove u: *N. A.,* 28. XII. 1989., 45.

43 »Izmjenjena Gola«, *G. P.*, 17. X. 1953., 2.

izgrađen je veći broj novih karaula. Njihov broj se mijenjao jer ih je dio s vremenom napušten: »Jagerov kut« (u srpnju 1975. posada se preselila u novu karaulu u Ždali), »Ždalica«, »Gotalovo«, »Loganj« kod Pitomače, »Križnica« na dravskom otoku kod sela Križnica (prenamijenjena u školu), »Crnec« kod Novog Virja, dok je karaulu »Šut« kod Legrada srušilo meandriranje Drave.[44] Do 1986. godine broj karaula u koprivničko-đurđevačkoj Podravini sveo se na osam.[45] Većina ih je 1970-ih godina nazvana po lokalnim narodnim herojima iz Drugog svjetskog rata, a karaula »Podravska brigada Mihovil Pavlek Miškina« po partizanskoj brigadi, osnovanoj 18. studenog 1944. u Đurđevcu.[46]

Glede zona odgovornosti, u nadležnosti 43. koprivničkog graničnog bataljona bilo je pet podravskih karaula s navedenim zapovjednicima 1991. godine:

- karaula »Narodni heroj Milivoj Marijan« kod sela Botovo odnosno jezera Šoderice, zapovjednik je bio vodnik Opačić
- karaula »Narodni heroj Nikola Severović« pored Pilajeva kod sela Gola u Prekodravlju, zapovjednik je bio poručnik Sulejman Tatarević
- karaula »Ždala« kod prekodravskog sela Ždala. U krugu karaule bilo je više objekata za smještaj posade i naoružanja. Posadu je činilo oko 30 vojnika i zapovjednik poručnik Ljubiša Zagorac
- karaula »Podravska brigada Mihovil Pavlek Miškina« na lokalitetu Ciganfis u šumi Repaš, devet kilometara od Ždale. Ovo je bila manja karaula s desetak vojnika koji su uz nadzor državne granice čuvali i obližnje lovište »Čambina« koje su koristili visoki politički i vojni dužnosnici. Do srpnja 1991. zapovjednik je bio kapetan Božidar Tremski, a zatim stariji vodnik Albert Maurović
- karaula »Narodni heroj Stjepan Debeljak Bil« kod Ferdinandovca. Posadu je činilo oko 40 vojnika, zapovjednik je do srpnja 1991. bio vodnik I. kl. Vojislav Tasić, a potom vodnik I. kl. Dušan Popović.
- U nadležnosti 42. virovitičkog graničnog bataljona su u Podravini bile sljedeće karaule:
- karaula »Narodni heroj Milan Špalj« uz zaseok Mekiš kod Podravskih Sesveta. Kod karaule je bio skelski prijelaz na lijevu obalu Drave i zemljište »Husinje« koje pripada Hrvatskoj. Posadu je činilo oko 30 vojnika s zapovjednikom poručnikom Zoranom Milinovićem
- karaula »Narodni heroj Vilim Galjer« u Šašnatom polju kod Pitomače, pored skelskog prijelaza za selo Križnica na lijevoj obali Drave. Karaula je bila jedna od većih i bolje opremljenih, s posadom od oko 40 vojnika. Zapovjedni kadar su bili poručnik Toni Danev i vodnik Zoran Jevremović
- karaula »Narodni heroj Stojan Komljenović Čoka« kod Starogradačkog Marofa, na desnoj obali Drave. Posadu je činilo oko 20 vojnika, s zapovjednikom poručnikom Milenkom Dimićem.[47]

Karaule su većinom bile starije, građene nakon Drugog svjetskog rata, dotrajalih instalacija i s neriješenom opskrbom pitkom vodom (koju se dopremalo cisternama iz kasarni). Najnovije su bile karaule

---

44 Josip LONČAR, »Razvoj carinske službe na koprivničkom području«, *Podravski zbornik*, br. 10/1984., 116-127., *Službeni glasnik Koprivničko-križevačke županije*, (Koprivnica), br. 20., od 1. X. 2021., Zaključak Vlade RH o dodjeli bivših karaula JNA Općini Pitomača, od 25. V. 2006., »Budne su uvijek naše karaule«, *G. P.*, 27. VIII. 1966., 5., »Svečanosti uz 22. prosinca, Dan Armije«, *G. P.*, 1. I. 1967., 3., »Svečano uz praznik«, *G. P.*, 12. III. 1971., 1., »Moderna karaula u Ždali«, *G. P.*, 10. I. 1975., 7.

45 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Referat OB 43. GO za obilazak UB SSNO, od 17. II. 1986.

46 Željko KOVAČIĆ, »Rano djetinjstvo narodnog heroja Milana Špalja«, *Podravski zbornik*, br. 3/1977., 53., »Novo ime karaule Šoderica«, *G. P.*, 24. XII. 1976., 2., »Svečanosti na graničnoj liniji«, *G. P.*, 12. VIII. 1977., 1., »Titovi jubileji naš su podstrek daljim uspjesima«, *G. P.*, 19. VIII. 1977., 1.

47 Dražen NAJMAN, Ivan POSILOVIĆ, Marija DUJIĆ, *Blokade i osvajanja vojarni i vojnih objekata JNA u Hrvatskoj 1991. : (svjedočanstva i prilozi o Domovinskom ratu)*, Knjiga 1., Zagreb, 2004., 67-95., »Kako se ruši SFRJ«, *N. A.,* 9. X. 1991., 25., Hrvatski državni arhiv. Fond Operativni štab Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske (dalje: HDA. OŠ MUP). Izvještaj Policijske stanice (dalje: PS) Đurđevac o predaji ili zauzimanju karaula na području Općine Đurđevac od 23. IX. 1991., HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 32. K. Pov. spisi 1991. Predlog stimulativnih mera povodom Dana graničara 15. 8. 1991, nedatirano., Zahtev K-de 32. K. za popunu upražnjenih formacijskih mesta. Pov. br: 13-104., od 23. VII. 1991.

kod Podravskih Sesveta (izgrađena u rujnu 1971., adaptirana 1989. godine) i »Ždala« (izgrađena u srpnju 1975.),[48] dok je u najlošijem stanju bila karaula u Ferdinandovcu.[49]

»VJEČITI GRANIČARI« NA DRAVI – KARAULE I LOKALNO STANOVNIŠTVO DO 1990. GODINE

U desetljećima nakon Drugog svjetskog rata odnosi između graničnih postrojbi JNA i lokalnog stanovništva, općinskih vlasti, milicije, lokalne civilne Službe državne sigurnosti te drugih civilnih institucija i poduzeća bili su uglavnom dobri. Glede lokalnog stanovništva ustaljena je praksa da prigodom blagdana razne delegacije s poklonima posjete karaule i druže se s vojnicima, te da vojnici sudjeluju u lokalnim sportskim i društvenim događanjima.[50]

Graničarske službe su lokalne stanovnike predstavljale kao »vječite graničare« koji ih obavještavaju o tome što su vidjeli na granici,[51] te da je »suradnja sa stanovnicima osnova uspjeha u čuvanju granice«.[52] Uz to, »organi bezbednosti« JNA su imali razgranatu mrežu suradnika. »Organ bezbednosti« 42. bataljona imao je 15, a 43. bataljona 10, i to lokalnih stanovnika, oficira, carinika...[53] Priča o »vječitim graničarima« bila je idealizirani prikaz za javnost, jer su se periodično događali incidenti između posada karaula i stanovništva, ponajviše s vlasnicima zemljišta u pograničju, ribičima, lovcima i švercerima. Uz to su »organi bezbednosti« graničnih bataljona dio stanovnika hrvatskih pograničnih sela, te neke Hrvate iz mađarskih pograničnih sela, sumnjičili za suradnju s mađarskom, i drugim obavještajnim službama.[54] Naime, graničarski »organi bezbednosti« su polazili s stanovišta da mađarska vojna oba-

---

48 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Referisanje K-de 42. GO PkPo o b/g po elementima pozadinskog obezbeđenja I. tromjesečja 1990. Pov. br: 5-1., od 27. III. 1990., Referisanje K-de 43. GO PkPo 32. K. o funkcionisanju pozadinskog obezbeđenja. Pov. br: 171-2., od 26. III. 1990., »Nova karaula«, *G. P.*, 3. IX. 1971., 3., »Graničari u novom objektu«, *G. P.*, 1. VIII. 1975., 3., »Miloš nije zaboravljen«, *G. P.*, 12. VIII. 1988., 2.

49 Mještanin Ferdinandovca Ivan Štefanov je ovako opisao karaulu »Stjepan Debeljak Bil«: »Bila je to građevina koja je više sličila na hotel barem B kategorije. Opisuje prostorije i tvrdi da je u njih moglo stati 100 vojnika premda je imala 25 graničara i jednog zapovjednika, najčešće s činom starijeg vodnika. Zgrada je podignuta pedesetih godina, a kasnije uređivana pa je imala struju, vodu, centralno grijanje, vlastitu kuhinju, sanitarni čvor, tri spavaće sobe za vojsku i jednu za zapovjednika. Tu je još bila soba za dnevni boravak i kupaonica s još jednim WC-om. Posebno su bile dvije prostorije za oružje i mjesto za pražnjenje oružja. Karaula je imala kotlovnicu i praonicu rublja. U vanjskom dijelu je bio kontejner za rezervno oružje u kojem su se čuvale protuoklopne rakete zemlja-zemlja nazvane žmaljulke, dva bestrzajna topa i velika količina automatskog naoružanja. Jedna je vanjska manja zgrada prvo služila za držanje konja, a kasnije je tu smješten kamion. Sve je to bilo nadopunjeno igralištima za mali nogomet, košarku, odbojku i tenis…«. S stražnje strane karaula je bila okružena šumom i obradivim zemljištem, a s prednje strane je Ferdinandovac i nasip Drave. Karaula je nadzirala dio riječne granice. »Bio je to hotel B kategorije«, *G. P.*, 11. III. 2011., 14., HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Referisanje K-de 43. GO PkPo 32. K. o funkcionisanju pozadinskog obezbeđenja. Pov. br: 171-2., od 26. III. 1990.

50 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Referat OB 43. GO za obilazak iz UB SSNO, od 17. II. 1986., J. COKIĆ, n. dj., 99., »Kako smo proveli Dan armije«, *Đurđevački Vjesnik*, (Đurđevac), 31. XII. 1953., 1., »'Podravka' u posjeti graničarima u Goli«, *G. P.*, 1. I. 1967., 3., »Odlikovanja i unapređenja najboljima«, *Đurđevački Vjesnik*, 1. I. 1969., 1., »Proslavljena 25-godišnjica Graničnih jedinica«, *Đurđevački Vjesnik*, 1. IX. 1969., 1., »Pokloni, prijemi…«, *G. P.*, 13. III. 1970., 1., »Svečano uz praznik«, *G. P.*, 12. III. 1971., 1., »Graničari proslavili svoj praznik«, *G. P.*, 22. VIII. 1975., 1., »Djelo i borbeni put narodnih heroja naša su inspiracija«, *G. P.*, 19. VIII. 1977., 3., »Neraskidivo jedinstvo vojske i naroda«, *G. P.*, 22. VIII. 1986., 2., »Suradnja«, *G. P.*, 18. VIII. 1989., 10.

51 »Sve stroži zahtevi«, *N. A.,* 25. IV. 1991., 25.

52 »Izmjenjena Gola«, *G. P.*, 17. X. 1953., 2., »Uz granicu narod i vojnici - nerazdvojni«, *G. P.*, 15. VIII. 1986., 3.

53 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Tabelarni pregled OB 42. GO, nedatirano., Tabelarni pregled OB 43. GO, nedatirano., Referat OB 43. GO za obilazak UB SSNO, od 17. II. 1986., Izveštaj OB 42. GO o sastanku s šefom carine GP »Terezino Polje« o boravku u Mađarskoj, od 30. VII. 1981., Izveštaj OB 42. GO o pukovniku Stoiljković Gojku iz RŠTO SRH, od 1. XI. 1984., Izveštaj OB 42. GO o nastavljanju saradnje saradnika »Grahovo« sa OB na otkrivanju neprijateljske delatnosti u karauli »Stojan Komljenović Čoka«. SP.br: 208-1., od 10. II. 1988.

54 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Referat OB 43. GO za obilazak UB SSNO, od 17. II. 1986., Sl. bilješka GP »Terezino Polje« o Janković Ištvanu, od 26. III. 1984., Izveštaj OB 42. GO o kontraobaveštajnim saznanjima od saradnika »Dragana«, od 9. IV. 1984., Izveštaj OB 42. GO o kontraobaveštajnim saznanjima komandira

vještajna služba stalno »prati promene na našoj teritoriji, kao i obezbeđenje državne granice od strane naših organa. U graničnom području ova djelatnost, izviđačko-obaveštajna oseća se kroz malograničnі promet, rodbinske i prijateljske veze, kroz sportsku i kulturnu saradnju gde se pojavljuju i njihovi policajci, kroz privrednu saradnju i sl. Kada su u pitanju zvanični odnosi i saradnja, uvek teže i uspevaju da sklope i privatne odnose sa našim predstavnicima. Ova aktivnost se naročito ispoljava kada se kod nas preduzimaju neke mjere ili na ekonomskom ili vojnom planu«.[55] S druge strane, graničarski »organi bezbednosti« su nastojali preko svojih suradnika među lokalnim stanovništvom doći do obavještajnih podataka o Mađarskoj.[56]

Već je rečeno da su karaule pripremane za funkciju prednjih odreda u slučaju napada na Jugoslaviju. One su trebale ukloniti neposredno iznenađenje i zajedno s milicijom, carinom i lokalnim stanovništvom pružiti prvi otpor i usporiti brzinu napada neprijatelja. Stoga je svaka imala skladište vojne opreme i naoružanja s većom količinom konzerviranog pješačkog, protuzrakoplovnog i protuoklopnog oružja (bestrzajni topovi 82 mm, protuzrakoplovni topovi 20 mm, raketni sustavi S-2M i dr.), streljivom i minsko-eksplozivnim sredstvima (osobito protuoklopnih mina i vojnog eksploziva), konzerviranim vozilima i većom zalihom hrane, za vojne obveznike iz okolnih naselja. U skladištima je bilo oružja, streljiva, drugoga ubojnog materijala i vojne opreme i za 250 vojnika.[57] U slučaju rata, 43. koprivnički granični bataljun (kao ratna postrojba) mobilizirao bi i organizirao njih kao četiri ratne postrojbe, ukupne jačine 598 vojnika, plus zapovjednici na ratnom rasporedu u ratnoj postrojbi graničnog bataljuna.[58] Ovoj brojci treba pridodati vojnike-ročnike koji bi bili jezgra postrojbe, te bi ukupno, u slučaju rata 43. bataljon imao jačinu od 912 pripadnika. Za 42. virovitički granični bataljon nema tako detaljnih podataka, osim da bi u slučaju rata imao 1001 pripadnika.[59] Glede mobilizacijskih planova u slučaju rata, 42. i 43. bataljon bi mobilizacijska zborišta za lokalne vojne obveznike imali kod karaula, a od podravskih mjesta još u Đurđevcu i u Peterancu, gdje bi bilo zapovjedno mjesto 43. bataljona, dok je zapovjedno mjesto 42. bataljona predviđeno u Suhopolju.[60]

POLITIČKA KRIZA, SIGURNOSNI NADZOR I RASPAD VOJNO-CIVILNE SURADNJE

Politička kriza koja je u drugoj polovini 1980-ih godina zahvatila Jugoslaviju postupno je pogoršavala odnose između graničarskih službi JNA i lokalnog stanovništva. Podravina je u tom periodu bila izrazito mirna, bez incidenata političke naravi.[61] No »organi bezbednosti« 42. i 43. graničnog bataljona intenzivno su pratili raspoloženje stanovništva. Npr. zapovjednik karaule na Ciganfisu je u kafani u Ždali prisluškivao razgovor mještana o političkim zbivanjima i dojavljivao »organu bezbednosti« 43.

karaule »Terezino Polje« st. vodnika Rudija Kolbabeka, od 23. V. 1984., Izveštaj OB 42. GO o propagandnom delovanju mađarskih državljana i kontaktima s jugoslavenskim, od 26. VI. 1984., Izveštaj OB 42. GO o sprovođenju M. Š. u karaulu »Milan Špalj« zbog kretanja u pograničju i informacije o S. M. »Pišti« u graničnom pojasu Husunje, od 29. VII. 1985., Izveštaj OB 42. GO o kontaktima civila s komandirom mađarske karaule u Zalati, od 18. I. 1985.

55 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Obrazloženje OA »Panonija« OB-a 42. GO, od 22. X. 1982.

56 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj OB 42. GO o sastanku s suradnicom G. J. o boravku u Mađarskoj, od 21. I. 1982., J. COKIĆ, n. dj., 99.

57 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Pregled tehničke zaštite objekata i uređaja 42. GO. Str. pov. br: 26-1., od 3. IV. 1989., Referisanje K-de 43. GO PkPo 32. K. o funkcionisanju pozadinskog obezbeđenja u 43. GO. Pov. br: 171-2., od 26. III. 1990., Referisanje K-de 42. GO PkPo o b/g po elementima pozadinskog obezbeđenja za I. tromjesečje 1990. Pov. br: 5-1., od 27. III. 1990., M. ŠPEGELJ, n. dj., 268., J. ŠIMUNKO, n. dj., 49.

58 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Referat OB 43. GO za obilazak iz UB SSNO, od 17. II. 1986.

59 HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 32. K. Str. pov. spisi 1991. Pregled ličnog sastava 32. K. u miru i ratu na dan 16. jula 1991. VT. Str. pov. br. evid: 264/91.

60 HMDCDR. 32. K. Kut. 73. mtbr OB. Naredba K-de 32. K o mobilizaciji za komande i jedinice 32. K., nedatirano.

61 »Umjesto politikarstva – rad!«, *G. P.*, 3. XI. 1989., 3.

bataljona kapetanu Damiru Bolfeku. Uz to je s njim dogovorio da s drugim suradnicima prati osobe poznate »s pozicije hrvatskog nacionalizma«.[62]

Početkom demokratskih promjena u Hrvatskoj, »organi bezbednosti« su se fokusirali na prikupljanje podataka o novim političkim strankama u Podravini i njihovim dužnosnicima. Na primjer, o Stjepanu Sulimancu koji je od »organa bezbednosti« 42. bataljona, zastavnika Stojmira Blaževskog, ocijenjen kao »okoreli neprijatelj prema našoj zemlji«.[63] Mogući »unutrašnji neprijatelj« bili su i ročnici Albanci u »karaulama zbog velike mogućnosti da svaki pojedinac ima oružje i municiju u vršenju graničarske službe, te mu se pružaju mogućnosti da ga upotrebi ili da sa njim izvrši bjekstvo…«[64] Po izbijanju nemira na Kosovu, »organi bezbednosti« 42. i 43. bataljona te koprivničkog garnizona, su 8. siječnja 1990. dobili zapovijed da provedu operativno istraživanje »Pojas« – otkrivanje ilegalnih kanala za prebacivanje Albanaca preko granice u Jugoslaviju, gdje bi vršili terorističke akcije.[65]

Tijekom prve polovine 1990. godine koprivnički i đurđevački ogranci Hrvatske demokratske zajednice (HDZ) postali su najmasovnije političke stranke u Podravini. Lokalni »organi bezbednosti« JNA fokusirali su svoj rad na predizborne skupove ove stranke, ocijenivši da njen program, koji teži formiranju samostalne države Hrvatske i odbacivanju socijalizma-komunizma kao buduće političke opcije, najviše ugrožava postojeći poredak. Neki od suradnika uključili su se u lokalne ogranke kako bi lakše pratili aktivnosti stranke. Pobjedivši na prvim višestranačkim izborima, HDZ je preuzeo vlast u podravskim općinama.[66] Nakon uspostave nove demokratske vlasti u Hrvatskoj, JNA je otvoreno pokazala prosrpski karakter podržavajući izbijanje velikosrpske pobune u sjevernoj Dalmaciji i istočnoj Lici u kolovozu 1990. Hrvatska javnost je postala toga svjesna nakon što su zrakoplovi JNA spriječili helikoptersku intervenciju policije protiv srpskih pobunjenika na kninskom području.

Otvorena podrška JNA pobunjenim Srbima i prijetnje oružanom intervencijom u Hrvatskoj u prosincu 1990. i siječnju 1991. doveli su do toga da je stanovništvo Podravine počelo doživljavati JNA kao neprijateljsku vojsku, čiji su ciljevi uspostava Velike Srbije i restauracija komunizma.[67] Dok se 22. siječnja 1991. očekivala intervencija JNA, Izvršno vijeće Općine Koprivnica izvijestilo je da iako je »sigurnosno stanje u Podravini mirno… pučanstvo je uznemireno i sa strepnjom prati događaje… Mogućnost vojne intervencije izazvala je ogroman strah kod građana…«[68] Stanovništvo je bojkotiralo mobilizacijske pozive u postrojbe ratnog sastava koje je uputila JNA. Odaziv je bio manji od 10%.[69] Strah je doveo do otvorenog ispoljavanja netrpeljivosti prema vojnicima-graničarima i općenito prema JNA.[70] U periodu od 1. kolovoza 1990. do 25. siječnja 1991. evidentirana su dva slučaja vrijeđanja pripadnika 42. bataljona i jedan fizički napad na pripadnika 43. bataljona koji je ovako opisan: »u

---

62 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj OB 43. GO o radu sa saradnikom »Repaš«, od 9. X. 1989.

63 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj OB 42. GO o osnivačkoj skupštini HSS-a u Đurđevcu i neprijateljskom delovanju na teritoriji, od 3. I. 1990., Izveštaj OB 42. GO o osnutku ogranka HDZ-a u Turnašici, od 16. I. 1990., J. COKIĆ, n. dj., 99.

64 HMDCDR. 32. K. Kut. 73. mtbr – OB. Izveštaj OB 73. mtbr o unutrašnjem neprijatelju, od 23. VII. 1990.

65 HMDCDR. 32. K. Kut. 265. mbr. OB. Str. Pov. spisi 1991. Naredba OB K-de 32. K. za provođenje OI »Pojas«. SP br: 58-2., od 8. I. 1990.

66 »Proslava godišnjice osnutka HDZ Općine Đurđevac«, *Podravec – tjedni list Općine Đurđevec*, (Đurđevac), 14. III. 1991., 3., J. COKIĆ, n. dj., 99., M. KNEŽEVIĆ, n. dj., 8-10, 19, 22.

67 HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 265. mbr. Pov. spisi 1991./1. Informacija K-de 32. K. o osnovim karakteristikama stanja morala u vreme povišenih mera b/g i mere. Pov. br: 46-42., od 27. II. 1991., Uputa K-de 32. K. o odnosu prema sredstvima javnog informisanja u aktuelnom političkom trenutku. Pov. br: 46-57., od 20. III. 1991., »Rat«, *G. P.*, 25. I. 1991., 6., »Laži«, »Rad i mir«, *G. P.*, 1. II. 1991., 6, 12., »Svetost«, »Osuđeni nasrtaji na Hrvatsku«, *G. P.*, 8. II. 1991., 6, 7., »Teror«, *G. P.*, 15. II. 1991., 6., »Istina«, *G. P.*, 22. II. 1991., 6.

68 HDA. OŠ MUP. Priopćenje IV SO Koprivnica Vladi RH. Kl: 022-05/91-01/02. Ur.br: 2137-02-91-2., od 22. I. 1992.

69 M. KNEŽEVIĆ, n. dj., 24-25.

70 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj OB 42. GO o neprijateljskom delovanju na teritoriji, od 3. I. 1990., Obrazloženje K-de 42. grb. za dodelu stimulativnih mera. Pov. br: 499-243., od 12. VIII. 1991., Kut. K-da 265. mbr. Pov. spisi 1991./1. Izveštaj K-de 265. mbr. o političko-bezbedonosnoj situaciji u z/o 9. – 16. 1. 1991. Pov. br: 53-5., od 16. I. 1991., »A što kažu Gračani«, 7. II. 1991., 2., »Bio sam Špegeljov vojnik i bit ću opet, ako zatreba«, *Podravec*, 14. III. 1991., 2., M. ŠPEGELJ, n. dj., 171., HDA. OŠ MUP. Izvješće PS P. Slatina o incidentu kod objekta Graničnog voda u P. Slatini. Br: 511-07-61-166/90., od 15. XII. 1990.

manjem mestu na granici mladi oficir u pripitom stanju u lokalu – krčmi biva isprovociran, pretučen i krčmar ga razoružava.« Na razini 32. korpusa u tom periodu se zbio 21 slučaj vrijeđanja i četiri fizička napada na pripadnike JNA (od toga dvije »kafanske« tuče pod utjecajem alkohola u Bjelovaru i Križevcima) te tri nasrtaja na imovinu JNA. S obzirom na dužinu vremenskog perioda, brojnost 32. korpusa i krizu koja je tih mjeseci potresala Hrvatsku, bio je to mali broj. No, zapovjedništva postrojbi 32. korpusa nastojala su drastično uvećati dojam ugroženosti.[71]

Tako je zapovjednik 42. bataljona, major Radivoje Vučković 16. siječnja 1991. poslao Policijskoj stanici (PS) Đurđevac protesno pismo zbog ponašanja mještana Podravskih Sesveta prema vojnicima iz karaule »Milan Špalj«. Naveo je da ih je predsjednik mjesnog ogranka HDZ-a sprječavao da telefoniraju u mjesnoj pošti uz riječi: »Što oni meni zovu Srbiju odavde! Te karaule treba sjeb… i sve baciti u Dravu!« Nadalje, da se »vojnici žale da kada uđu u neku gostionicu da se odmah nađe neko ko im prijeti, provocira ih i izaziva ih. Da ne bi pravili gužvu vojnici napuste tu gostionicu i odu u drugu, ali za njima dođe i provokator i nastavlja sa svojim izazivanjem. Obzirom da je u Podravskim Sesvetama sve učestalija i sve otvorenija kampanja protiv pripadnika JNA i da to i slično djelovanje može prouzrokovati incident s nesagledivim i dugotrajnim posljedicama za taj kraj, upozoravamo Vas da gore navedene slučajeve ispitate i da nas obavijestite o preduzetim mjerama. Napominjemo da se na našim karaulama nalaze vojnici sa cijele teritorije Jugoslavije i imamo vojnika svih nacionalnosti, a ne samo, kako se želi kod običnih ljudi prikazati, vojnika srpske nacionalnosti…«[72] Slično je bilo i u drugim podravskim mjestima. »Organ bezbednosti« izvijestio je da je prisluškivanjem razgovora mještana u gostionici »Lord Nelson« čuo kako se više ne boje JNA i da su spremni na oružani sukob.[73] Stoga je Zapovjedništvo 32. korpusa u veljači 1991. dala naputak svim postrojbama da pronađu načine za obnovu suradnje s lokalnim organima vlasti i institucijama »kako ne bi došlo do potpunog prekida odnosa sa stanovništvom«.[74]

U drugoj polovini ožujka 1991. je vladalo svojevrsno zatišje, bez incidenata, pa su iz Zapovjedništva 32. korpusa mogli izvijestiti da »prema jedinicama nisu zabeleženi ekscesi ili negativna ponašanja«.[75] No, daljnje aktivnosti JNA protiv Hrvatske u travnju i svibnju dodatno su antagonizirale stanovništvo. Tako je u đurđevačkom tjedniku »Podravec« u svibnju objavljen tekst u kojem se pitalo: »Do kada ćemo trpjeti vojničku čizmetinu na hrvatskom vratu?« i pozivalo na osnutak Hrvatske vojske.[76] Posljedica je bio prekid suradnje stanovništva, policije, lokalne Službe državne sigurnosti te lokalnih vlasti i organizacija s JNA u svim općinama duž granice s Mađarskom.[77] Graničarske službe JNA također su to osjetile. Mještani sela u blizini karaula, djelatnici carinskih ispostava i druge osobe lojalne Hrvatskoj prekinuli su suradnju s graničarima te dojavljivali hrvatskim vlastima aktivnosti vojnika iz karaula. U mjesnim zajednicama (MZ) organizirana su dežurstva koja su pratila aktivnosti JNA.[78] Obavještano su s graničarskim službama surađivali samo pojedinci, dojavljujući podatke o aktivnostima hrvatske obra-

---

71 HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 32. K. Str. pov. spisi 1991. Naredba K-de 32. K. o merama za sprečavanje napada na vojna lica i objekte. Str. pov. br: 140-7., od 24. I. 1991., Naredba K-de 32. K. o meri za sprečavanje nestanka pištolja. Str. pov. br: 149-2., od 24. I. 1991.

72 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Upozorenje K-de 42. grb PS-u Đurđevac, od 16. I. 1991.

73 HMDCDR. 32. K. Kut. 265. mbr – OB. Str. pov. spisi 1991. Izveštaj OB 256. mbr o stanju na teritoriji i jedinici na dan 8. 5. 1991. Str. pov. br: 6-106., od 8. V. 1991.

74 HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 265. mbr. Pov. spisi 1991./1. Dopis K-de 32. K. o osnovnim karakteristikama stanja morala u vreme povišenih mera b/g i mere. Pov. br: 46-42., od 27. II. 1991.

75 HMDCDR. 32. Kut. OC 32. K. Dnevni izveštaj OC K-de 32. K. Pov. br: 43-172., od 10. III. 1991.

76 »Bradate kreature u hrvatskom proljeću (do kada?)«, *Podravec*, 3. V. 1991., 7.

77 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o događajima u z/o 42. grb. Pov. br: 111 1-1., od 13. XII. 1990., Kut. K-da 265. mbr. Pov. spisi 1991./1. Informacija K-de 32. K. o obuci i zimskim uslovima. Pov. br: 46-37., od 21. II. 1991., Naredba K-de 32. o težišnim zadacima za izgradnju i jačanje morala u 1991. god. Pov. br: 46-47., od 5. III. 1991., Izveštaj VP 4848 o saradnji sa strukturama van JNA. Pov. br: 53-51., od 25. III. 1991., »Sve stroži zahtevi«, *N. A.,* 25. IV. 1991., 25., M. KNEŽEVIĆ, n. dj., 22, 36.

78 HDA. OŠ MUP. Izvješće COB Koprivnica o dojavi mještana Gole o kretanju patrole graničara. Int. Br: 1389/1-91., od 30. VII. 1991., Izvješće COB Bjelovar o prelasku vozila JNA preko graničnog prijelaza Gola, od 26. VIII. 1991., HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o stanju u z/o i jedinici. Str. pov. br: 499-164., od 9. VII. 1991., »Srbo-armijo – polomit ćeš zube!«, *Podravec*, 29. VIII. 1991., 3.

ne.[79] Iz niza izvješća vidljivo je da su zapovjednici graničarskih postrojbi u Podravini bili svjesni da su u neprijateljskom okruženju, među stanovništvom koje je ogorčeno na JNA i doživljava je kao okupacijsku vojsku.[80]

Na razne načine se slalo poruke da JNA nije poželjna. Tako su, kao simbolični znak otpora, općinske vlasti Koprivnice u ožujku 1991. Lovačkom društvu JNA oduzele lovište kod sela Draganovec, koje su koristili oficiri JNA.[81] Oficiri 32. korpusa JNA više nisu pozivani na javne svečanosti. S druge strane, prema novim »Pravilima o izmenama i dopunama pravila službe JNA« iz 1991. godine, na svečanosti u objekte JNA više nisu pozivani općinski i drugi lokalni čelnici.[82] Kontakti su se sveli na službene i nužne, koje su se morali obaviti.[83] U svojim memoarima zapovjednik Varaždinskog korpusa, general-potpukovnik Jevrem Cokić je o stanju 1991. godine zapisao: »Korpus sa svojim jedinicama doveden je u veoma tešku situaciju. To me podsećalo na onu čuvenu odrednicu koncepcije opštenarodne odbrane o položaju agresorskih jedinica na okupiranoj teritoriji. Naš položaj je bio očigledan i identičan onome u kome bi se naše jedinice nalazile u neprijateljskoj pozadini u nekom ratu kog smo predviđali.«[84]

REPUBLIKA MAĐARSKA I JNA

Tijekom 1991. godine osjetno su se pogoršali odnosi između graničarske službe JNA i mađarske vojne graničarske službe, koji su do tada bili korektni.[85] Nakon što je Republika Mađarska omogućila Republici Hrvatskoj kupovinu veće količine oružja u listopadu 1990. godine, zapovjedni kadar JNA zauzeo je negativan stav prema Republici Mađarskoj.[86] Usprkos tome, u prvih šest mjeseci 1991. godine na granici s Mađarskom bilo je mirno, bez značajnijih zbivanja.[87] Obavještajni organi JNA su izvještavali da postrojbe 2. mehaniziranog korpusa mađarske vojske: 14. mehanizirana brigada »Thúry György« iz Nagykanizse, 26. mehanizirana brigada »Bottyán János« iz Lenti, 108. mehanizirana brigada »Lázár Mészáros« iz Baje i 101. topnička brigada »Szigetvár Zrínyi Miklós« iz Pécsa obavljaju redovne vježbe i obuku na poligonima pri vojarnama te na poligonima »Csomapuszta« kod Kalocse i Hajmáskér kod Veszpréma. Nadalje, da su mađarske graničarske postrojbe ojačane ljudstvom i u povišenom stupnju borbene pripravnosti, te vrše pojačanu kontrolu vozila i putnika.[88] U travnju 1991.

---

79 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-184., od 4. VII. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o stanju u z/o i jedinici. Str. pov. br: 499-165., od 10. VII. 1991., Kut. 73. mtbr. Izveštaj OB 73. mtbr o saznanju o naoružavanju HDZ-a dobivenom od Steve U. carinika ispostave Gola, od 6. XII. 1990., Izveštaj OB 73. mtbr o ponudi suradnje Safeta J. carinika ispostave Gola, od 6. XII. 1990., M. KNEŽEVIĆ, n. dj., 35-36.

80 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Operativni izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-314., od 28. VIII. 1991., Operativni izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-318., od 30. VIII. 1991., Operativni izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-348., od 13. IX. 1991., Kut. K-da 265. mbr. Pov. spisi 1991./1. Dopis K-de 32. K. o osnovnim karakteristikama stanja morala u vreme povišenih mera b/g i mere. Pov. br: 46-42., od 27. II. 1991.

81 »Posljednji dani spomenika«, *G. P.*, 8. III. 1991., 2.

82 HMDCDR. 32. K. Kut. OC 32. K. Dnevni izveštaj OC K-de 32. K. Pov. br: 43-357., od 7. VI. 1991., Kut. K-da 265. mbr. Pov. spisi 1991./1. Naredba K-de 32. K. o aktivnosti povodom svečane obaveze. Pov. br: 46-62., od 25. III. 1991., J. COKIĆ, n. dj., 45-47.

83 HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 265. mbr. Pov. spisi 1991./1. Upozorenje K-de 32. K. o pripremi za davanje svečane obaveze. Pov. br: 46-59., od 20. III. 1991.

84 J. COKIĆ, n. dj., 95.

85 »I uz granicu narod i vojnici - nerazdvojni«, *G. P.*, 15. VIII. 1986., 3.

86 »Bumerang koji se može vratiti Evropi«, *N. A.,* 18. IX. 1991., 43., »Protest SSIP-a mađarskoj Vladi«, »Dogovor za razbijanje Jugoslavije«, *Politika*, 13. IX. 1991., 3, 5.

87 HMDCDR. Kut. OC 32. K. Dnevni izveštaj OC K-de 32. K. Pov. br: 43-172., od 10. III. 1991., Dnevni izveštaj OC K-de 32. K. Pov. br: 43-213., od 28. III. 1991., Dnevni izveštaj OC K-de 32. K. Pov. br: 43-344., od 1. VI. 1991., »Kao u vreme Informbiroa«, *N. A.,* 18. IX. 1991., 19.

88 HMDCDR. 32. K. Kut. 32. K. 265. mbr – Str.pov. spisi 1990./1991. Izveštaj K-de 5. VO o stanju i aktivnostima stranih OS. Str. pov. br: 11/67-1., od 11. I. 1991., Informacija K-de 5. VO o aktivnosti stranih OS. Str. pov. br: 11/67-6., od 17. I. 1991., Informacija K-de 5. VO o stanju i aktivnosti stranih OS. Str. pov. br: 11/67-9., od 1. II. 1991., Informacija K-de 5. VO o stanju i aktivnosti stranih OS. Str. pov. br: 11/67-11., od 15. II. 1991., Informacija K-de 5. VO o stanju i aktivnosti stranih OS. Str. pov. br: 11/67-13., od 1. III. 1991., Kut. K-da 32. K. Str. pov. spisi 1991. Informacija K-de 5. VO o stanju i aktivnosti stranih OS. Str. pov. br: 11/67-14., od 8. III. 1991., Informacija K-de 5. VO o stanju i aktivnosti stranih OS. Str. pov. br: 11/67-15., od 15. III. 1991.

izvještavano je o povlačenju postrojbi Sovjetskog saveza iz Mađarske: »U vremenu od 18. do 22. 04. 1991. god. izvršeno je povlačenje preostalih pukova lba, Mig-29 i izviđačke avijacije (SU-17 R i 24 R) iz Mađarske u SSSR. Sada u Mađarskoj nema više nijedne borbene vazduhoplovne jedinice SSSR-a, kao ni izviđačkih aviona. Na aerodromu Tekel ostalo je nešto malo transportnih aviona i helikoptera kojima se prevoze u SSSR materijalno-tehnička sredstva sa aerodroma Kiskunlachaza i Kunmadaras, s kojih su otišli pukovi lba i ia.« [89]

Krajem svibnja 1991. u pograničju su stacionirane veće postrojbe mađarske vojske,[90] dok su tamošnji promatrači intenzivno pratili zbivanja oko karaula JNA.[91] Tijekom idućih mjeseci uslijedio niz pograničnih incidenata, vrhunac kojih je bilo bombardiranje mađarskog grada Barcsa od zrakoplova JNA 27. listopada 1991.[92]

SPRJEČAVANJE (PRIJEVREMENIH) SUKOBA I INCIDENATA

Općinske vlasti Koprivnice i Đurđevca te policajci PS Koprivnica i Đurđevac su sve do polovine rujna 1991. nastojali spriječiti oružani sukob s JNA u Podravini i, s tim u vezi, izbijanje oružane pobune srpskog stanovništva Bilogore, za koju su postojale indicije da je moguća.[93] Općinski čelnici su se periodično sastajali s zapovjednicima JNA, uključujući i zapovjednike graničarskih postrojbi. Prvi takav sastanak održan je 29. ožujka 1991. na sjednici Komisije za granična pitanja Izvršnog vijeća Općine Koprivnica, kojemu su nazočili predstavnici 43. bataljona JNA i PS Koprivnica. Razlog je bilo ponašanje civilnog stanovništva u graničnom pojasu, koje se počelo »slobodnije« kretati i obrađivati zemljište u tom pojasu, kršeći propise o posebnom režimu, što do tada nisu činili. Na sastanku je dogovoreno da se »stanovništvo o svojim pravima i obvezama obavijesti pismeno i po mogućnosti putem javnih skupova u svojim mjesnim zajednicama te putem javnog priopćavanja, kako bi se izbjegli mogući nesporazumi stanovništva i navedenih organa«.[94] Sastanci na temu odnosa između civilne vlasti i vojske, te opće sigurnosti održavani su idućih mjeseci.[95] Posljednji sastanak, održan u Koprivnici 10. rujna u Domu JNA, okupio je općinske čelnike i zapovjednike 43. bataljona i koprivničkog garnizona.[96] U Đurđevcu je posljednji sastanak održan 11. rujna. Zapovjednik 43. bataljona, potpukovnik Milutin Neterbašić izvijestio je da je u zgradi PS Đurđevac, s predsjednikom Općine i zapovjednikom PS-a, »razgovarao o međusobnoj suradnji i zajedničkom suzbijanju provokacija i incidenata sa obje strane, u čemu se u potpunosti slažu i garantuju bezbednost pripadnika JNA prilikom obavljanja redovnih zadataka, obilazaka karaula, snabdevanja, podizanja pošte i slično…«. Nadalje je naveo da predsjednik želi sačuvati mir u Općini, te da je istodobno u Virju održan sastanak zapovjednika 1. granične čete s zapovjednikom Policijske ispostave, i dogovoren nastavak suradnje na očuvanju mira.[97] Kao primjer nastojanja da se utječe na smirenje srpskog stanovništva Bilogore može se navesti da je predsjednik Općine Koprivnica Zdravko Mikotić 31. srpnja primio mitropolita ljubljansko-zagrebačke eparhije Jovana

---

89 HMDCDR. 32. K. Kut. 32. K. 265. mbr – Str.pov. spisi 1990./1991. Informacija K-de 5. VO o stanju i aktivnosti stranih OS. Str. pov. br: 11/67-19., od 26. IV. 1991.

90 HDA. OŠ MUP. Dnevnik događanja OŠ MUP 21./22. V. 1991., »Sanjaju stare snove«, *N. A.,* 7. IX. 1991., 30.

91 J. ŠIMUNKO, n. dj., 67.

92 Ladislav HEKA, »Vanjskopolitički odjek bombardiranja virovitičkog susjednoga grada Barča 27. listopada 1991.«, *Virovitica u Domovinskom ratu*, Virovitica, 2018., 221-246., »Nove mađarske isporuke oružja Hrvatskoj«, *Politika*, 12. IX. 1991., 9., »Avioni iz Mađarske ugrozili jugoslavenski prostor«, *Politika*, 28. IX. 1991., 13.

93 Informacija K-de 265. mbr JNA o sastanku Regionalnog odbora Saveza komunista – pokret za Jugoslaviju. Pov. br: 53-95., od 6. VI. 1991. u: *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. – 1995., Dokumenti – Oružana pobuna Srba u Hrvatskoj i agresija oružanih snaga SFRJ i srpskih paravojnih postrojbi na Republiku Hrvatsku (1990. – 1991.)* knjiga 1., (ur. Mate Rupić), Zagreb, 2007., 142., J. COKIĆ, n. dj., 101-107, 130-131., I. BASARAC, n. dj., 27-28., »Bezumno ponašanje«, *G. P.*, 8. II. 1991., 12.

94 »Znatan broj povreda propisa«, *G. P.*, 3. V. 1991., 1.

95 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-340., od 8. IX. 1991., I. BASARAC, n. dj., 27.

96 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-344., od 11. IX. 1991.

97 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-347., od 12. IX. 1991.

Pavlovića. Razgovarali su o odnosu lokalne vlasti i Srpske pravoslavne crkve na koprivničkom području, te o rješavanju nesporazuma koji bi mogli ugroziti miran suživot.[98]

Podravski policajci su, glede graničarskih službi JNA, po izravnoj zapovijedi MUP-a, nastojali spriječiti incidente te istražiti one koji su se dogodili, kako bi se izbjegli sukobi.[99] Posebno jer je kroz medije i službena upozorenja JNA upućivala prijetnje poput: »ko puca odgovoriće mu se«.[100] Tako su 8. srpnja đurđevački policajci u selu Stari Gradac obavili očevid miniranja kuće već spomenutog kapetana Vladimira Jagara. Miniranje je vjerojatno bila odmazda za pogibiju dvojice gardista, Ivice Kolara i Pere Juriša (iz Đurđevca i Pitomače), 6. kolovoza kod Gospića u zasjedi pobunjenih Srba.[101] U Goloj su 4. kolovoza koprivnički policajci razoružali grupu mještana koji su s nelegalnim automatskim puškama patrolirali po selu i okolici, kako se ne bi sukobili s vojnicima JNA.[102] To se nije moglo uvijek spriječiti. Tako su nepoznate osobe 21. kolovoza u dva navrata pucale iz pištolja prema karauli kod Starogradačkog Marofa.[103]

Najteži incident dogodio se 26. kolovoza kada je iz karaule »Vilim Galjer« pucano prema selu Šašnato polje. Zapovjednik karaule tvrdio je da su nepoznate osobe pucale na stražara u karauli, nakon čega su vojnici uzvratili paljbu. Sutradan su policajci PS Đurđevac obavili očevid. Zaključili su da su tri pijana vojnika JNA ispaljivala svjetleće rakete, uzbunivši stražara u karauli. Stražar je ispalio dva hica radi davanja uzbune, nakon čega su vojnici iz karaule nasumice pucali u smjeru Šašnatog polja (udaljenog 500 m od karaule). Zapovjednik 42. bataljona major Radojica Mišić, koji je također bio na uviđaju, zaključio je da su nepoznate pijane osobe vraćajući se iz kafane u selu Križnica ušle u krug karaule. Stražar je zapucao na njih, što je uzbunilo ostale vojnike u karauli. Srećom, nitko nije stradao, niti su objekti u selu oštećeni.[104] Početkom rujna 1991. nepoznate osobe su u dva navrata kamenjem gađale stražare pored karaule kod Gole. O tome je obaviještena PS Koprivnica, te su policajci u noći s 5. na 6. rujna postavili zasjedu kod karaule, kako bi uhvatili počinitelje, no nitko se nije pojavio.[105] Bilo je i slučajeva verbalnog vrijeđanja i prijetnji graničarima od strane mještana.[106]

U brojnim izvješćima zapovjednik 43. bataljona potpukovnik Netrebašić je naveo da su pripadnici njegove postrojbe imali susrete s policajcima i gardistima na području općina Koprivnica i Đurđevac, no da nijedanput nije došlo do incidenta. Tako je npr. izvijestio da je 5. rujna kolona JNA u Đurđevcu naišla na 25 gardista s transporterima, koji su osiguravali kolonu civilnih vozila (zbog okupacije Okučana sav promet je bio preusmjeren na Podravsku magistralu). Gardisti su bez problema propustili

98 »Mitropolit Jovan u Koprivnici«, *Politika*, 1. VIII. 1991., 10.

99 HMDCDR. 32. K. Kut. 32. K. 265. mbr Str.pov. spisi 1990./1991. Naredba K-de 32. K. o zaštiti ljudi i vojnih objekata. Str. pov. br: 140-15., od 29. I. 1991., HDA. OŠ MUP. Obavijest PS Virovitica o kretanju osoba koje planiraju diverziju na području PS Virovitica, PS Đurđevac i PU Bjelovar. Br: 511-02-80/4-1689/91., od 27. VII. 1991., Obavijest PS Čakovec o oštećenju graničnog stupa. Br: 511-14-11-3005/1-91., od 17. VIII. 1991.

100 »Ko puca odgovoriće mu se«, *Politika*, 1. VIII. 1991., 10.

101 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o stanju u z/o. Str. pov. br: 724-1., od 8. VII. 1991., HDA. OŠ MUP. Dnevnik događanja OŠ MUP 7./8. VII. 1991., Dnevnik događanja OŠ MUP 8./9. VII. 1991., »Podravina u suzama«, »Tko je minirao kuću!!!«, *Podravec*, 11. VII. 1991., 1-2, 5.

102 HDA. OŠ MUP. Obavijest PS Koprivnica o oduzimanju oružja u Goli. Br: 511-02-52-2833/1-91-GB., od 4. VIII. 1991.

103 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o stanju u jedinici i z/o. Str. pov. br: 499-256., od 22. VIII. 1991.

104 HDA. OŠ MUP. Izvješće PS Đurđevac o očevidu pucnjave iz karaule »Vilim Galjer« na selo Šašnato polje. Br: 511-02-31-2035/91. DD, od 27. VIII. 1991., HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o stanju u jedinici i z/o. Pov. br: 499-238., od 28. VIII. 1991.

105 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-327., od 3. IX. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-334., od 6. IX. 1991.

106 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-222., od 21. VII. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o stanju u jedinici i z/o. Pov. br: 499-155., od 3. VII. 1991.

vozila JNA.[107] Pokazatelj je to discipline koja je vladala u hrvatskim oružanim snagama u Podravini i napora civilnih vlasti da se očuva mir.[108]

Uspoređujući situaciju u Podravini s onom u općinama Virovitica i Podravska Slatina (koje je pokrivao 42. granični bataljon), može se zaključiti da su navedeni incidenti marginalni. Naime, u virovitičkom i slatinskom kraju nasrtaji gardista, policije i stanovništva na pripadnike 42. bataljona tijekom ljeta 1991. bili su i brojni i teški. Većina zapovjednog kadra bila je fizički napadnuta ili je doživjela prijetnje, provokacije i vrijeđanja.[109] Najteži slučaj bio je oružani sukob u selu Cabuna (između Virovitice i Podravske Slatine) u noći s 24. na 25. srpnja, u kojem je u borbi s gardistima i civilima teže ranjen zapovjednik 42. graničnog bataljona major Radivoje Vučković i dva vojnika iz njegove pratnje. Zbog toga je tu dužnost preuzeo major Radojica Mišić, dotadašnji referent za granična pitanja 32. korpusa.[110] Istog dana u virovitičkoj bolnici vrijeđan je kapetan Ljuban Zec, član Zapovjedništva 42. bataljona i suradnik »organa bezbednosti«.[111] Još ranije, 7. srpnja, napadnut je vodnik Zvonko Velevski, zapovjednik karaule kod Novog Gradca.[112] Na udaru su bile i obitelji oficira 42. bataljona. Tako je 8. rujna pretučen otac zapovjednika čete za obuku graničara, kapetana Miralema Fejzovića. Zbog toga je od siječnja 1991. većina oficirskih obitelji počela iseljavati iz Virovitice i P. Slatine, što nije bio slučaj s Koprivnicom.[113] Vojnike 42. bataljona otvoreno se poticalo na bijeg iz JNA,[114] a 10. srpnja gardisti, policajci i civili su kod Suhopolja presreli kolonu JNA s vojnicima voženima u karaulu u Kapincima. Nakon razoružavanja oficira, vojnici su pozvani da napuste JNA. Odazvao se 31 vojnik (10 Albanaca, 9 Hrvata, 6 Slovenaca, 2 Srbina, 2 Jugoslavena, Bošnjak i Mađar). Odvezeni su u Viroviticu te im je omogućeno da odu kući ili priđu ZNG-u.[115] Slično se zbilo 31. kolovoza, kada je 12 vojnika u Virovitici odvedeno u Zapovjedništvo ZNG-a.[116]

Zbog toga je zapovjednik 42. bataljona major Radojica Mišić 12. rujna izvijestio »kako su učestale pojave privođenja starešina, njihovo maltretiranje od strane ZNG, starešine 42. grb ispoljavaju strah za svoje živote. Ukoliko se stanje na teritoriji ne promeni može se očekivati da sistem snabdevanja karaula bude ozbiljno narušen. Vozači m/v su uplašeni jer im na svakoj barikadi prete, zaustavljaju i pozivaju da napuste ‚okupatorsku JNA'…«. Na kraju izvješća, major Mišić konstatira da ne može pružiti adekvatnu oružanu pratnju vozilima koja opskrbljuju karaule »jer nam nedostaje ljudstva za obezbeđenje

---

107 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-227., od 23. VII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-332., od 5. IX. 1991.

108 I. BASARAC, n. dj., 28., HMDCDR. 32. K. Kut. OC 32. K. Dnevni izveštaj OC K-de 32. K. Pov. br: 43-345., od 2. VI. 1991.

109 HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 32. K. Pov. spisi 1991. Izveštaj K-de 42. grb o stanju u z/o. Str. pov. br: 499-154., od 2. VII. 1991., Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o stanju u jedinici i z/o. Pov. br: 499-155., od 3. VII. 1991., I: BASARAC, n. dj., 27.

110 HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 32. K. Pov. spisi 1991. Izveštaj K-de 42. grb o v/d. Str. pov. br: 499-207., od 25. VII. 1991., Izveštaj K-de 32. K. o v/d. Pov. br: 44-109., od 25. VII. 1991., J. SEKULA, D. ŠTEFANČIĆ, n. dj., 231.

111 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o stanju u jedinici i z/o. Str. pov. br: 499-206., od 25. VII. 1991., Kut. K-da 32. K. Pov. spisi 1991. Predlog OB 42. GO za uspostavljanje organizirane saradnje sa Zec Ljubanom, 21. V. 1985.

112 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o stanju u z/o. Str. pov. br: 724-1., od 8. VII. 1991.

113 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o stanju u jedinici i z/o. Str. pov. br: 499-179., od 14. VII. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o stanju u jedinici i z/o. Str. pov. br: 499-278., od 9. IX. 1991., I. BASARAC, n. dj., 27.

114 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o stanju u jedinici i z/o. Pov. br: 499-155., od 3. VII. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o bekstvu vojnika. Str. pov. br: 499-156., od 4. VII. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o stanju u z/o. Str. pov. br: 499-159., od 5. VII. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o stanju u z/o. Str. pov. br: 724-1., od 8. VII. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o stanju u z/o i jedinici. Pov. br: 499-188., od 22. VII. 1991.

115 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o blokadi kolone. Str. pov. br: 499-167., od 10. VII. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o samovoljnom napuštanju jedinice vojnika posle blokade kolone. Str. pov. br: 499-169., od 11. VII. 1991., Kut. OC 32. K. Izveštaj OC K-de 32. K o samoudaljenju vojnika. Pov. br: 43-491., od 12. VII. 1991., Dnevni izveštaj OC K-de 32. K. Pov. br: 43-495., od 12. VII. 1991.

116 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o stanju i događajima u jedinici i z/o. Str. pov. br: 499-263., od 31. VIII. 1991.

pokreta«, što je bila posljedica masovnog bijega vojnika ročnika iz ove postrojbe.[117] Razlog posebnog nasrtaja gardista i hrvatskog stanovništva na 42. graničarski bataljon bio je uzrokovan suradnjom oficira ove postrojbe s lokalnim pobunjenim Srbima kroz naoružavanje i obuke, te prijetnje ovih oficira lokalnim hrvatskim vlastima, uključujući i zračni napad na Podravsku Slatinu.[118] Stoga je, nakon napada na majora Radivoja Vučkovića, Zapovjedništvo Varaždinskog korpusa namjeravala povući dio oficira 42. bataljona, koji su se kompromitirali suradnjom s lokalnim pobunjenim Srbima.[119]

UZAJAMNI NADZOR 1991. GODINE

Travanjska blokada dalmatinskog sela Kijeva od strane JNA, suđenje »Virovitičkoj skupini« na vojnom sudu, te ubojstvo 12 hrvatskih policajaca u Borovu Selu i jednog u Polači 2. svibnja izazvali su veliku napetost i u Podravini.[120] Zbog mogućih nemira (i sukoba) PS Koprivnica podijelila je sve svoje dugo oružje policijskim pripravnicima i pričuvnim policajcima, te 3. svibnja u Goli i Sokolovcu formirala nove policijske ispostave, jačine dvadesetak policajaca, s zadaćom nadzora aktivnosti karaula JNA, odnosno srpskog stanovništva u bilogorskim selima.[121] Osim u domicilnom području, podravski policajci angažirani su i na osiguranju drugih dijelova Hrvatske. Tako je grupa policajaca PS Đurđevac upućena u Erdut, na granicu sa Srbijom.[122]

S druge strane, vojnici JNA izvršili su inžinjerijsko osiguranje karaula i razvili borbeni raspored kružne ili polukružne obrane u slučaju napada na karaule. Ove aktivnosti nisu ostale nezapažene. Centar za obavješćivanje Đurđevac 13. svibnja je izvijestio da su vojnici kod karaule u Pitomači iskopali rovove na dvije lokacije i u njima zauzeli položaje »s puškama na gotovs«.[123] U karaulu kod Gole je 15. svibnja dopremljeno pojačanje u ljudstvu.[124] Dva dana nakon referenduma na kojem su se građani odlučili za neovisnost Hrvatske, tj. 21. svibnja, po prometnicama Podravine se kretao veliki broj kamiona i drugih vozila JNA. Smatralo se da se JNA priprema za napad.[125] Da se očekuje oružani sukob vidjelo se i po tome što su se u blizini hrvatske granice, s mađarske strane 21. svibnja koncentrirale motorizirane, pješadijske i topničke postrojbe mađarske vojske pod punom ratnom spremom. Pored rednovog, aktiviran je i dio pričuvnog mađarskog vojnog sastava.[126]

Do oružanog sraza nije došlo, no od svibnja 1991. organizacije i institucije Republike Hrvatske na prostoru Podravine počinju pratiti i evidentirati aktivnosti JNA, posebice kretanje vojnih vozila te aktivnosti vezane uz jačanje borbene moći JNA.[127] U prvoj polovini lipnja praćeni su kamioni varaždinskog

---

117 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o stanju u jedinici i z/o. Str. pov. br: 499-281., od 12. IX. 1991.

118 J. SEKULA, D. ŠTEFANČIĆ, n. dj., 241-242.

119 HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 32. K. Pov. spisi 1991. Izveštaj K-de 32. K. o v/d. Pov. br: 44-109., od 25. VII. 1991.

120 »Križni put«, *Podravec*, 11. IV. 1991., 1., »Bal vampira«, »Podravina u žalosti za palim hrvatskim redarstvenicima«, *Podravec*, 3. V. 1991., 1, 3.

121 HDA. OŠ MUP. Izvješće PU Bjelovar o poduzetim aktivnostima. Br: 511-02-01-3211/2-91., od 5. V. 1991.

122 »Općinska višestranačka delegacija posjetila naše redarstvenike u Erdutu«, *Podravec*, 16. V. 1991., 3., »Teško ranjen među ružama«, *Podravec*, 29. VIII. 1991., 8, 11.

123 V. KALŠAN, n. dj., 437., HDA. OŠ MUP. Izvješće COB Đurđevac o ukopavanju JNA kod karaule u Pitomači, od 13. V. 1991.

124 HDA. OŠ MUP. Izvješće COB Koprivnica o kretanju kamiona JNA iz karaule kod Gole, od 15. V. 1991.

125 HDA. OŠ MUP. Obavijest PS Koprivnica o kretanju kolone vozila JNA iz Varaždina ka Đurđevcu. Br: 511-02-52- SP-295/91. RM., od 21. V. 1991., Izvješća COB Bjelovar i Varaždin o prolasku 20 kamiona JNA kroz Ludbreg za Koprivnicu, od 21. V. 1991. u 7.59 sati., Izvješće COB Bjelovar o prolasku 16 kamiona JNA kroz Koprivnicu, od 21. V. 1991. u 12.16 sati., Izvješće COB Bjelovar o kretanju devet kamiona JNA iz Daruvara ka Đurđevcu, od 21. V. 1991. u 16.55 sati., Dnevnik događanja OŠ MUP 21./22. V. 1991.

126 HDA. OŠ MUP. Dnevnik događanja OŠ MUP 21./22. V. 1991.

127 HDA. OŠ MUP. Izvješće SNO SO Đurđevac o kretanju JNA u Šemovcima, od 7. V. 1991., Izvješće MORH o kretanju dva kamiona natovarena eksplozivom iz Bjelovara za Koprivnicu, od 15. V. 1991., Izvješće MORH o letu helikoptera JNA iz Varaždina ka Koprivnici, od 23. V. 1991., Izvješće COB Varaždin o koloni vozila JNA na cesti Koprivnica – Varaždin, od 24. V. 1991., Izvješće COB Đurđevac o koloni JNA iz Koprivnice ka Bjelovaru, od 24. V. 1991., Izvješće COB Varaždin o vozilu JNA na cesti Varaždin – Ludbreg, od 29. V. 1991., Izvješće COB Koprivnica o transportu tenkova željeznicom iz Koprivnice. Br: 995/1-1991., od 3. V. 1991.,

auto-transportnog bataljona JNA zbog otpreme velike količine šljunka iz Podravine u garnizon u Bjelovaru, vjerojatno za izgradnju grudobrana.[128] Evidentirana je doprema pojačanja u ljudstvu u koprivničku kasarnu 18. srpnja, 16. i 27. kolovoza te 12. rujna.[129] Većina aktivnosti ipak je bila vezana uz redovne aktivnosti obuke, premještaj vojnika u druge garnizone, vježbe i opskrbu postrojbi, a ne pripremu agresije. Tako je 9. lipnja iz Koprivnice, preko Križevaca, 1. bataljon 265. brigade otputovao na šestodnevnu vježbu na poligonu Slunj,[130] 27. srpnja helikopter je sletio u koprivničku kasarnu zbog transporta teško ozlijeđenog vojnika,[131] 20. kolovoza na strelištu »Crna Gora« vojnici su cijeli dan vježbali gađanje,[132] od 21. do 24. kolovoza veće grupe vojnika 42. i 43. bataljona iz koprivničke i virovitičke kasarne otišle su na obuku i vježbe gađanja na vojni poligon »Gakovo« i sl.[133]

Bilo je i povremenih pogrešnih procena. Koprivnički općinski Centar za obavješćivanje je 20. kolovoza izvijestio da su tenkovi u kasarni upalili motore i da »postoje indicije i neprovjerene informacije da bi koprivnički garnizon noćas trebao poduzeti neke aktivnosti na području Općine Koprivnice širih razmjera (zauzimanje grada).«[134] Ono što je najviše izazivalo strah na hrvatskoj strani, uz oružanu intervenciju, bilo je da objekti JNA u Podravini ne budu ojačani srpskim rezervistima koji bi bili puno motiviraniji za borbu i napad od ročnih vojnika.[135]

Praćenje kretanja vozila JNA olakšano je od kraja srpnja, jer je MUP s JNA dogovorio da zapovjedništva JNA pravovremeno najave kretanja svojih vozila pa će im se omogućiti da se kreću bez zaustavljanja.[136] Dogovor su obje strane uglavnom poštovale iduća dva mjeseca. No, zato je JNA rijetko najavljivala prelete letjelica, koje su često nadlijetale Podravinu.[137]

Izvješće COB Đurđevac o koloni JNA iz Bjelovara za Koprivnicu, od 8. VI. 1991., Izvješće COB Varaždin o dolasku kolone JNA iz Koprivnice u kasarnu »Jalkovačke žrtve«, od 11. VI. 1991., Izvješće COB Koprivnica o dolasku vojnika JNA u SNO SO Koprivnica. Br: 1147/1-1991., od 29. VI. 1991., Dnevnik događanja OŠ MUP 6./7. VII. 1991., Dnevnik događanja OŠ MUP 8./9. VII. 1991., Dnevnik događanja OŠ MUP 9./10. VII. 1991., Dnevnik događanja OŠ MUP 11./12. VII. 1991., Izvješće COB Bjelovar o vozilima JNA u Općini Đurđevac, od 20. VII. 1991. u 9.30 h., Izvješće COB Bjelovar o vozilima JNA u Općini Đurđevac, od 20. VII. 1991. u 10.45 h. Izvješće COB Varaždin o vozilima JNA u Ludbregu, od 24. VII. 1991., Izvješće COB Koprivnica o vozilima JNA, od 24. VII. 1991.

128 HDA. OŠ MUP. Izvješće MORH o aktivnostima JNA, od 12. VI. 1991. u 9.37 sati., Izvješće MORH o aktivnostima JNA, od 12. VI. 1991. u 10.19 sati., HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 265. mbr. Pov. spisi 1991./1. Izveštaj K-de 265. mbr o v/d u saobraćaju. Pov. br: 484-1/104., od 5. VI. 1991.

129 HDA. OŠ MUP. Izvješće COB Koprivnica o koloni vozila JNA iz Varaždina u Koprivnicu. Br: 1299/91., od 18. VII. 1991., Obavijest PU Varaždin o kretanju vojne kolone. Br: 511-14-02-3188/53-91., od 18. VII. 1991., Izvješće COB Koprivnica o dolasku kamiona vojnika pod punom ratnom spremom. Int. Br: 1501/1-91., od 16. VIII. 1991., Izvješće COB Koprivnica o dolasku autobusa naoružanih rezervista u garnizon. Br: 1583/2., od 27. VIII. 1991., Izvješće COB Koprivnica o ulasku autobusa punog vojnika u kasarnu. Br: 1717/1., od 12. IX. 1991.

130 HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 32. K. Pov. spisi 1991. Naredba K-de VP 5044 o premještaju grupe bolničara iz garnizona Koprivnica u garnizon Križevci. Pov. br: 26-163., od 9. IX. 1991., Kut. K-da 265. mbr. Pov. spisi 1991./1. Naređenje K-de 265. mbr o logorovanju jedinica na GAP Slunj. Pov. br: 4-34., od 16. V. 1991., Kut. OC 32. K. Izveštaj K-de 265. mbr o izlasku jedinica na poligon Slunj. Pov. br: 38-44., od 9. VI. 1991.

131 HDA. OŠ MUP. Izvješće COB Koprivnica o najavi slijetanja helikoptera JNA u kasarnu, od 27. VII. 1991., HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 32. K. Pov. spisi 1991. Izveštaj K-de 32. K. o težoj povredi vojnika Gojković Gorana. Pov. br: 44-114., od 28. VII. 1991.

132 HDA. OŠ MUP. Izvješće COB Koprivnica. Br: 1525/1., od 20. VIII. 1991.

133 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o stanju u jedinici i z/o. Str. pov. br: 499-255., od 21. VIII. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o stanju u jedinici i z/o. Str. pov. br: 499-256., od 22. VIII. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o stanju na teritoriji i jedinici. Str. pov. br: 499-258., od 23. VIII. 1991., Operativni izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-305., od 24. VIII. 1991. HDA. OŠ MUP. Obavijest PS Koprivnica o najavi K-de VP 3700 o odlasku na poligon Gakovo. Br: 511-02-52-3010/91. GB., od 23. VIII. 1991., Izvješće COB Koprivnica o konvoju JNA za Gakovo, od 24. VIII. 1991.

134 HDA. OŠ MUP. Izvješće COB Koprivnica. Br: 1525/1., od 20. VIII. 1991.

135 I. BASARAC, n. dj., 27.

136 HDA. OŠ MUP. Dopis MUP-a o koloni vozila JNA. Br: 511-01-21-23475/91., 25. VII. 1991.

137 HDA. OŠ MUP. Izvješće COB Varaždin o najavljenom konvoju iz kasarne »Kalnički partizani« za Koprivnicu. Br: 178/91., od 20. VII. 1991., Izvješće COB Varaždin o najavljenom konvoju iz kasarne »Jelkovečke žrtve« za Vinkovce. Br: 184/91., od 25. VII. 1991., Izvješće COB Bjelovar o kretanju najavljene kolone JNA kroz Đurđevac. Kl: 811-02/91-04/01. Ur.br: 2103-10-05/1-91-208., od 26. VII. 1991., Izvješće PU Bjelovar o prolasku

Sukladno dogovoru, iz koprivničkog garnizona najavljivali su PS Koprivnica pokrete vozila na relacijama kasarna – karaule, na cestovnim pravcima Koprivnica – Gola i Koprivnica – Legrad, broj i vrstu vozila (uglavnom opskrbni kamioni i cisterne za pitku vodu).[138] Budući da nije bilo cestovnih blokada, karaule su tijekom ljeta 1991. bile uredno opskrbljivane svim potrebnim, a vojnici su imali redovitu zdravstvenu skrb (cijepljenje i dr.).[139] Praksa je bila da se kruh u karaule doprema svaka dva dana, ostala hrana dvaput mjesečno, a voda dvaput tjedno.[140] Zbog bojazni od mogućeg napada hrvatskih snaga bilo je zabranjeno kretanje pojedinačnih vozila; vozila su se do karaula morala kretati u konvojima s oružanom pratnjom.[141]

Praćenje JNA intenzivirano je nakon što je MUP 3. srpnja zapovjedio opservaciju svih vojnih objekata u Hrvatskoj.[142] Od tada su koprivnički i đurđevački policajci uspostavili kontrolno-blokadne punktove u selima kod karaula i kod koprivničke kasarne, s kojih su nadzirali aktivnosti JNA.[143] Zapovjedništva 42. i 43. bataljona su mjesecima redovito izvještavala Zapovjedništvo 32. korpusa o tome da ih policija kontinuirano opservira, pri čemu koristi i civilna vozila.[144] Nakon što je otkriveno da im đurđevačka policija prisluškuje telefone, četiri karaule prekinule su direktne telefonske veze sa PS Đurđevac.[145] Pojačani nadzor karaula (i općenito JNA) loše je »primljen«, što se vidi i po tome da je pomoćnik zapovjednika PS Koprivnica za poslove granice Suljo Ramaj telefaxom dobio anonimnu prijetnju »da će mu skinuti glavu«.[146]

---

kolone JNA kroz Općinu Đurđevac. Br: 511-02-01-5676/2-91., od 26. VII. 1991., Izvješće MORH o prolasku kroz Koprivnicu i Đurđevac najavljene kolone JNA iz Varaždina za Vinkovce, od 26. VII. 1991., Izvješće COB Koprivnica o kretanju vozila JNA kod Novigrada Podravskog, od 29. VII. 1991., Dnevni pregled MORH o aktivnosti i pokretima JNA za 17./18. VIII. 1991. Ev. br. 118., Izvješće COB Koprivnica o slijetanju helikoptera u kasarnu. Br: 1521/1-91., od 20. VIII. 1991., Izvješće COB Koprivnica o slijetanju helikoptera u kasarnu. Br: 1530/1-1991., od 21. VIII. 1991., Izvješće COB Koprivnica o pojačanom izlasku vozila iz kasarne. Br: 1538/1., od 23. VIII. 1991., Izvješće COB Varaždin o kretanju vozila JNA ka Koprivnici, od 23. VIII. 1991., Izvješće COB Koprivnica o pojačanom prometu iz i u kasarnu, od 26. VIII. 1991., Izvješće COB Koprivnica o tri kamiona vojnika iz kasarne ka Križevcima, od 28. VIII. 1991., Izvješće COB Koprivnica o kretanju vozila JNA. Br: 1600/1-1991., od 28. VIII. 1991., Izvješće COB Koprivnica o izlasku vozila iz kasarne. Br: 1605/1-1991., od 28. VIII. 1991., Izvješće COB Koprivnica o pojačanom prometu iz i u kasarnu kamiona naoružanih vojnika, od 30. VIII. 1991.

138 HDA. OŠ MUP. Izvješće COB Koprivnica o najavi vozila JNA na relacijama garnizon – karaule. Br: 1576/1., od 27. VIII. 1991.

139 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-193., od 9. VII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-227., od 23. VII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-316., od 29. VIII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-318., od 30. VIII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-320., od 31. VIII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-335., od 6. IX. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o stanju u z/o i jedinici. Str. pov. br: 499-274., od 6. IX. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-337., od 7. IX. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o stanju u z/o i jedinici. Str. pov. br: 499-277., od 7. IX. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-343., od 10. IX. 1991.

140 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Referisanje K-de 43. GO PkPo 32. K. o funkcionisanju pozadinskog obezbeđenja u 43. GO. Pov. br: 171-2., od 26. III. 1990., Referisanje K-de 42. GO PkPo o b/g po elementima pozadinskog obezbeđenja za I. tromjesečje 1990. Pov. br: 5-1., od 27. III. 1990.,

141 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-340., od 8. IX. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-349., od 13. IX. 1991.

142 HDA. OŠ MUP. Dnevnik događanja OŠ MUP 3./4. VII. 1991., J. COKIĆ, n. dj., 55.

143 HDA. OŠ MUP. Depeša PS Đurđevac o oštećenju službenog vozila na blokadnom punktu u Starom Gradcu. Br: 511-02-31-1800/91. LB., od 26. VII. 1991., »Srbo-armijo – polomit ćeš zube!«, *Podravec*, 29. VIII. 1991., 3.

144 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-178., od 1. VII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-180., od 2. VII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-181., od 3. VII. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o stanju u z/o. Str. pov. br: 499-159., od 5. VII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-185., od 6. VII. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o stanju u jedinici i z/o. Str. pov. br: 499-179., od 14. VII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-204., od 16. VII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-303., od 23. VIII. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o stanju u z/o i jedinici. Str. pov. br: 499-274., od 6. IX. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o stanju u z/o i jedinici. Str. pov. br: 499-277., od 7. IX. 1991.

145 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-208., od 17. VII. 1991., HDA. OŠ MUP. Izvješće PS Đurđevac o telefonskim vezama s karaulama JNA. Br: 511-02-31-2185/91. SSD., od 13. IX. 1991.

146 HDA. OŠ MUP Obavijest PS Koprivnica o anonimnoj poruci teleprinterom. Br: 511-02-52-2690-91-GB., od 20. VII. 1991., HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 32. K. Str. pov. spisi 1991. Naredba K-de 32. K. o jačanju budnosti

Istodobno su sve postrojbe JNA kontinuirano prikupljale podatke o naoružavanju i aktivnostima hrvatskih snaga (i) u Podravini.[147] Od jeseni 1990. godine, »organi bezbednosti« (kapetan Damir Bolfek, poručnik Toni Funovski i drugi) su s karaula pratili promet preko graničnih prijelaza i izvještavali o zanimljivim kretanjima. Posebice važan cilj im je bio spriječiti daljnji uvoz oružja iz Mađarske, ali i općenito prikupiti podatke o aktivnostima hrvatskih snaga.[148] Tako je 1. srpnja izvješteno da su u Botovu i Donjoj Dubravi zamijećeni kamioni natovareni šoderom za blokiranje mostova ka granici, te da se kod MZ Drnje okupilo desetak naoružanih civila.[149] Zbog mogućih diverzija paljenja žita, po podravskim selima su od 6. srpnja organizirane naoružane straže koje su čuvale žitna polja,[150] o čemu je s karaula izviješteno,[151] kao i da se u Goli radi na organiziranju odreda Narodne zaštite.[152] Iz karaule kod Botova izvijestili su da se u tamošnjoj radionici Hrvatskih željeznica izrađuju »ježevi« od pružnih šina.[153] Od srpnja do rujna 1991. u više navrata je izvještavano da hrvatske snage od vreća s pijeskom grade grudobrane i zaklone, te pripremaju prepreke kod Repaškog mosta, u Peteranskoj ulici u Koprivnici, te po nizu naselja u općinama Đurđevac,[154] Virovitica i Podravska Slatina, kao i da se prozori kuća oko koprivničke kasarne oblažu vrećama s pijeskom. U Drnju je 22. kolovoza postavljeno pet betonskih tetraedara pored mosta potoka Gliboki, a u koprivničkoj ulici Mihovila Pavleka Miškine uz cestu postavljeno je 20 »ježeva«. Ove su pripreme brinule zapovjedništva 42. i 43. bataljona, jer bi njihovim postavljanjem na cestu karaule bile odsječene od zapovjedištava.[155]

Dan ranije, 21. kolovoza, Zapovjedništvo 43. bataljona izvijestilo je da je u Koprivnicu stigla pošiljka slovenskih automatskih pušaka »Gorenje« MGV-176, te veća količina maskirnih odora, i da je dvadesetak dragovoljaca iz Koprivnice otišlo na pakračku bojišnicu.[156] Bila je to posve točna informacija, jer je 20. kolovoza prva skupina koprivničkih dragovoljaca u sastavu MUP-a krenula na teren, pretežito na bojišnice Pakraca, Grubišnog Polja i Daruvara.[157]

U skladu s Uredbom hrvatske Vlade, a po zapovijedi MUP-a od 17. kolovoza 1991.,[158] policija je diljem Hrvatske, uključujući Podravinu, počela privremeno oduzimati oružje i streljivo od građana, poduzeća i trgovina, za potrebe naoružavanja ZNG-a.[159] »Organi bezbednosti« pratili su gdje i od koga se oduzima oružje, te su konstatirali da se od pripadnika JNA ne oduzima, te su vlasnicima srpske naci-

---

i samozaštite. Str. pov. br: 116-2., od 8. II. 1991.

147 HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 32. K. Str. pov. spisi 1991. Dnevni izvještaj VP 5044-3 o praćenju radijskih veza MUP-a. Str. pov. br: 38-1., od 3. III. 1991., Naredba K-de 32. K. o ažuriranju karte zaprečavanja. Str. pov. br: 104-73., od 26. VII. 1991., J. COKIĆ, n. dj., 69, 90, 99-100.

148 M. KNEŽEVIĆ, n. dj., 29-31, 33-34., J. COKIĆ, n. dj., 69-72., HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o dojavi s karaule »Terezino polje«. Str. pov. br: 499-144., od 26. VI. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-350., od 14. IX. 1991., Kut. OC 32. K. Bezbednost – pregled događaja 1. – 7. 3. 1991.

149 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-178., od 1. VII. 1991.

150 »Žetva je sigurna«, *Podravec*, 4. VII. 1991., 2., »U žetvi i sa žetvom«, *Podravec*, 18. VII. 1991., 3., »Žetva i otkup pšenice«, »Počeo otkup pšenice«, *Podravec*, 1. VIII. 1991., 3, 5.

151 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-190., od 8. VII. 1991.

152 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-199., od 12. VII. 1991.

153 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-314., od 28. VIII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-318., od 30. VIII. 1991.

154 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-314., od 28. VIII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-320., od 31. VIII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-332., od 5. IX. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-347., od 12. IX. 1991.

155 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o stanju u jedinici i z/o. Pov. br: 499-155., od 3. VII. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o stanju u z/o. Str. pov. br: 499-159., od 5. VII. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o stanju u z/o i jedinici. Pov. br: 499-188., od 22. VII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-301., od 22. VIII. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o stanju u z/o. Str. pov. br: 499-256., od 22. VIII. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o stanju u z/o i jedinici. Str. pov. br: 499-258., od 23. VIII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-307., od 25. VIII. 1991.

156 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-299., od 21. VIII. 1991.

157 Antun STIŠĆAK, »Slavna 117. brigada Hrvatske vojske«, *Podravski zbornik*, br. 21/1995., 9.

158 HDA. OŠ MUP. Dodatne upute OŠ MUP-a PU-ima o oduzimanju oružja i municije, 23. VIII. 1991.

159 »Srbo-armijo – polomit ćeš zube!«, *Podravec*, 29. VIII. 1991., 3.

onalnosti omogućili pohranu lovačkog oružja u kasarnu kako ga hrvatska policija ne bi oduzela.[160] Predaja oružja zatražena je i od lovaca u bilogorskim selima, što je uznemirilo tamošnje srpsko stanovništvo. Stoga je u Zapovjedništvo 43. bataljona 26. kolovoza došla delegacija iz bilogorskog sela Duga Rijeka, većinski nastanjenog srpskim stanovništvom. Potužili su se da je policija od njih zatražila predaju lovačkog oružja, te pitali: »Šta da rade, ko će njih da brani. Lovačko društvo raspolaže sa 50 karabina. Većina lovaca neće dati karabine i tako su MUP-u odgovorili. Traže zaštitu od Armije u kritičnim trenucima«. Potpukovnik Netrebašić im je obećao: »da ćemo u skladu sa našim zadacima pružiti određenu (adekvatnu) zaštitu te da ćemo preko opštinskih organa vlasti zahtevati da se na njih ne vrši pritisak da se ne bi stvorilo novo žarište«.[161] Razlog zašto su se obratili za pomoć graničarskom bataljonu bio je taj što je zapovjednik koprivničke 73. mtbr, potpukovnik Ivan Basarac, već ranije onemogućio naoružavanje i organiziranje bilogorskih Srba od strane JNA.[162]

JAČANJE OBRAMBENE MOĆI I STANJA BORBENE SPREMNOSTI

Od polovine 1990. godine, pa do rujna 1991. aktivnosti graničarskih postrojbi u Podravini proticale su (uz redovnu obuku, vježbe i čuvanje granice) u ojačavanju zaštite objekata od mogućeg napada, te u stanju pojačane borbene spremnosti, kao pripreme za borbene zadaće.[163]

Od Zapovjedništva 32. korpusa sve podčinjene postrojbe JNA su još 23. srpnja 1990. po prvi put dobile zapovijed o pojačavanju zaštite vojnih objekata i pripadnika JNA. Kako se idućih mjeseci pogoršavala političko-sigurnosna situacija, zapovijed je ponavljana tj., nadopunjavana zahtjevima za provedbu dodatnih mjera za obranu objekata te dogradnju planova pripravnosti i djelovanja u izvanrednim prilikama i u prilikama pune borbene pripravnosti.[164] Tako su u prvoj polovini 1991. godine oko objekata izgrađeni grudobrani i rovovi, postavljene žičane prepreke i pojačane straže. U svim objektima osigurane su zalihe hrane i vode za 30 dana. Sa zapovjednim kadrom i vojnicima provođene su praktične obuke i vježbe, kao npr. 3. lipnja kod karaule kod Gole obuka zatvaranja rejona, 25. lipnja kod karaule kod Botova vježba voda za intervenciju, u Zapovjedništvu 32. korpusa 26. lipnja obuka zapovjednika oba granična bataljona na temu »Priprema i organizacija odbrane bataljona-diviziona« i sl. Najkasnije u drugoj polovini lipnja svi objekti JNA u Podravini bili su dodatno utvrđeni i pripremljeni za borbu. Oko njih su postavljena protupješačka minska polja, određene su postrojbe za intervenciju koje bi pomogle napadnutim objektima, a zapovjednici su pripremili strategiju obrane svakog pojedinog objekta. Zapovjedništvo 32. korpusa je 8. srpnja izvijestilo da su svi vojni objekti »pripremljeni za dugotrajnu i upornu odbranu«. Kao objekti s najslabijom mogućnošću obrane ocijenjene su karaule. Bile su dosta međusobno udaljene, i od kasarni u Koprivnici, Virovitici i Podravskoj Slatini, što je onemogućavalo njihovo povezivanje, te se svaki objekt morao braniti zasebno. Uz to su posade karaula bile malobrojne, te je bila upitna njihova sposobnost da se bez pomoći izvana odupru napadu.[165] Stoga

[160] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-199., od 12. VII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-298., od 21. VIII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-299., od 21. VIII. 1991.

[161] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-310., od 26. VIII. 1991.

[162] I. BASARAC, n. dj., 28.

[163] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-180., od 2. VII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-190., od 8. VII. 1991., Operativni izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-208., od 17. VII. 1991., Operativni izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-216., od 19. VII. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o stanju u z/o i jedinici. Str. pov. br: 499-204., od 24. VII. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o stanju na teritoriji i jedinici. Str. pov. br: 499-258., od 23. VIII. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o stanju u z/o i jedinici. Str. pov. br: 499-274., od 6. IX. 1991.

[164] HMDCDR. 32. K. Kut. 32. K. 265. mbr – Str.pov. spisi 1990./1991. Naredba K-de 32. K. o merama za sprečavanje napada na vojna lica i objekte. Str. pov. br: 140-7., od 24. I. 1991., Naredba K-de 32. K. o zaštiti ljudi i vojnih objekata od napada. Str. pov. br: 140-15., od 29. I. 1991., J. COKIĆ, n. dj., 99.

[165] HMDCDR. 32. K. Kut. OC 32. K. Dnevni izveštaj OC K-de 32. K. Pov. br: 43-346., od 3. VI. 1991., Izveštaj OC K-de 32. K. o merama za poboljšanje borbene obuke i stanja u jedinicama. Str. pov. br: 43-473., od 8. VII. 1991., Kut. K-da 32. K. Str. pov. spisi 1991. Plan izvođenja taktičke vježbe »Šoderica -1« u 43. grb 25. 6. 1991., Elaborat za izvođenje grupnog zanimanja sa komandantima mirnodobskih bataljona na temu »Priprema i organizacija odbrane bataljona-diviziona«, juni 1991., HDA. OŠ MUP. Izvješće PS Koprivnica o

je početkom srpnja Zapovjedništvo 32. korpusa zapovjedilo da vojnici zajedno s materijalno-tehničkim sredstvima, napuste karaule »Mihovil Pavlek Miškina« kod Ciganfisa i »Stojan Komljenović Čoka« kod Starogradačkog Marofa, a objekti se konzerviraju. One su bile najmanje od svih podravskih karaula JNA, te je procijenjeno da se neće moći obraniti od hrvatskog napada. Od te odluke se odustalo oko 18. srpnja, i karaule su ostale posjednute vojnicima.[166] No, zato je zapovjeđeno da se karaule (i drugi teže branjivi objekti JNA) pripreme za rušenje (što je provedeno), a u slučaju velikog pritiska s hrvatske strane, vojnici su trebali karaule dići u zrak te se povući prema Mađarskoj.[167] I tijekom ljetnih mjeseci, u svim objektima JNA, pa i karaulama, nastavilo se s dogradnjom obrane. Tako su npr. vojnici iz karaule kod Starogradačkog Marofa 22. srpnja pijeskom napunuli 50 vreća za grudobran.[168] Zapovjedništvo 43. bataljona bilo je zadovoljno urađenim, te je 23. srpnja izvjestilo kako je »sistem odbrane karaula efikasan.« [169] Uz izradu fortifikacija, jačana je vatrena moć karaula. Početkom rujna iz skladišta su po karaulama 43. bataljona raspoređena 64 ručna raketna bacača 64 mm »Zolja«, 400 trenutnih tromblonskih mina i 40 protupješačkih mina »MRUD«.[170] Potom je za vojnike-graničare organizirana ubrzana obuka uporabe ovih borbenih sredstava,[171] dok je potpukovnik Netrebašić proveo pregled oružja i streljiva po karaulama.[172]

Glede stanja borbene spremnosti (sposobnost vojnih snaga i opreme za brzu provedbu dodijeljenih borbenih zadaća), sve postrojbe JNA, pa i graničarske, su 24. studenog 1990. dobile zapovijed o provedbi mjera stalne borbene spremnosti. U drugoj polovini siječnja 1991., kada se očekivala oružana intervencija, zapovjeđeno je stavljanje u punu borbenu spremnost svih postrojbi. Prema doktrini JNA, idući korak iz stanja pune borbene spremnosti je napadna upotreba postrojbi protiv neprijatelja. Kako u svojim memoarima piše zapovjednik 32. korpusa general Cokić, za to su u postrojbama Varaždinskog korpusa još 1990. godine pripremljeni »razni planovi za konkretne ofanzivne akcije prema institucijama vlasti i organima MUP sa ciljem njihovog neutralisanja«. Stoga su svi zapovjednici morali biti u postrojbama danju i noću, a vojnici pripravni za trenutno borbeno angažiranje. Prekinuta su sva odsustva, a odsutni su pozvani da se vrate u postrojbe. Počela je dekonzervacija borbene tehnike u skladištima. Zahvaljujući političkom dogovoru tada nije došlo do oružane intervencije JNA, a krajem siječnja je zapovjeđeno vraćanje na redovno mirnodopsko stanje. No ne zadugo. Već 14. veljače sve postrojbe su ponovno dobile zapovijed o provedbi mjera stalne borbene spremnosti.[173]

Zbog oružanog sukoba u Pakracu 2. ožujka, te intervencije JNA u tom gradu, sve postrojbe 32. korpusa se pripremale borbenu tehniku, obučavane i pripremane za punu bojevu spremnost. Vojnicima su održavana predavanja da JNA sprječava izbijanje međunacionalnog sukoba u Pakracu te štiti ustavni

---

eksploziji mine kod strelišta JNA »Crna Gora«. Br: 511-02-52-2731/1-91. KJ., od 27. VII. 1991., I. BASARAC, n. dj., 26-27.

166 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Operativni izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-214., od 18. VII. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o stanju u z/o i jedinici. Str. pov. br: 499-185., od 16. VII. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o stanju u z/o i jedinici. Str. pov. br: 499-192., od 18. VII. 1991.

167 HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 32. K. Pov. spisi 1991. Naredba K-de 32. K. o podizanju otpornosti objekata i uspešnosti odbrane. Str. pov. br: 104-70., od 18. VII. 1991., J. ŠIMUNKO, n. dj., 60.

168 HMDCDR. 32. K. Kut. OC 32. K. Izveštaj OC K-de 32. K. o merama za poboljšanje borbene obuke i stanja u jedinicama. Str. pov. br: 43-473/2., od 8. VII. 1991., Kut. 42./43. GB. Operativni izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-216., od 19. VII. 1991., Operativni izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-222., od 21. VII. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o stanju u z/o i jedinici. Pov. br: 499-188., od 22. VII. 1991., Operativni izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-230., od 24. VII. 1991.

169 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Operativni izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-227., od 23. VII. 1991.

170 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Operativni izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-337., od 7. IX. 1991.

171 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Operativni izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-345., od 11. IX. 1991.

172 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Operativni izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-340., od 8. IX. 1991.

173 HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 265. mbr. Pov. spisi 1991./1. Dopis K-de 32. K. o osnovnim karakteristikama stanja morala u vreme povišenih mera b/g. Pov. br: 46-42., od 27. II. 1991., Kut. K-da 265. mbr. Str. pov. spisi 1991. Naređenje K-de 32. K. o regulisanju života i rada za vreme praznika '1. maj'. Str. pov. br: 128-4., od 24. IV. 1991., J. COKIĆ, n. dj., 60-61, 75, 90.

poredak Jugoslavije.[174] Nakon smirivanja situacije u Pakracu, stupanj borbene spremnosti u svim postrojbama 32. korpusa je smanjen 7. ožujka.[175]

U svibnju su postrojbe JNA cijeli mjesec bile u stanju povišene borbene spremnosti, a vojnici su opremljeni bojevim streljivom. Dana 15. lipnja počeo je period povišene borbene spremnosti svih postrojbi 32. korpusa, koji je bio na snazi do kraja postojanja ovog korpusa.[176] Uoči proglašenja neovisnosti Hrvatske i Slovenije, 24. lipnja, Zapovjedništvo 32. korpusa je zapovjedila da se u karaulama zaposjednu vatreni položaji topova, puškostrojnica i snajperista te na njima stalno budu vojnici u pripravnosti. Zapovjednici su ubuduće morali stalno biti u karaulama, kako bi bili pripravni za rukovođenje njihovom obranom u slučaju (očekivanog) napada. Karaulu bi napustiti tek svaki treći dan da bi posjetili obitelji i obavili osobne potrebe. U zapovjedništvima 42. i 43. bataljona su stalno morala dežurati tri do četiri (pod)oficira.[177] Zbog provedbe ove zapovijedi u karaulama je sve više vojnika bilo angažirano na obrambenim zadaćama.[178] Kako je istodobno broj vojnika opadao zbog brojnih bjegova, u kolovozu se trajno prekinulo s noćnim ophodnjama graničara u pograničju. Osim zbog manjka vojnika, noćne ophodnje su ukinute i zbog opće nesigurnosti i neprijateljskog okruženja u kojem su boravili.[179]

Učestali ‚skokovi' na skali borbene spremnosti i stalno držanje postrojbi u pripravnosti za borbeno djelovanje s vremenom su doveli do ‚zamora materijala', dok je život u vojnim objektima postajao sve složeniji i teži.[180] Komanda 43. bataljona je početkom srpnja izvijestila da se među pripadnicima postrojbe sve više osjeća psihofizička napetost i zamor.[181] Stanje konstantne napetosti je u svim postrojbama JNA u Podravini dovelo do opadanja discipline i morala kod vojnika i zapovjednog kadra, jačanja međunacionalnih podjela te povećanja ozbiljnih incidenata u postrojbama.[182] U koprivničkom garnizonu se na dočeku Nove godine 1. siječnja 1991. potporučnik Branislav Andrejević napio i ispalio sedam metaka.[183] U Đurđevcu je Vojna policija JNA 14. ožujka uhitila vojnika Zorana Denića, Srbina iz Gnjilana, koji je pobjegao iz objekta JNA »Sajmište« u Bjelovaru, namjeravajući se vratiti kući.[184] Grupa vojnika je 18. ožujka opljačkala kiosk u koprivničkoj kasarni.[185] U koprivničkom garnizonu je razvodnik Robert Gulin, Slovenac, u pijanom stanju 23. svibnja javno izjavio da Slovenija treba biti samostalna država, da JNA krnji to pravo slovenskog naroda i da želi da se JNA raspadne.[186] S protokom vremena stanje se samo pogoršavalo. Tijekom ljetnih mjeseci 1991. u koprivničkoj kasarni je dolazilo do fizičkih sukoba zbog političkih rasprava, nediscipline i opijanja alkoholom. Tako je nekadašnji zapo-

[174] HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 265. mbr. Pov. spisi 1991./1. Vanredni izvještaj K-de 265. mbr o moralno-psihološkoj pripremi jedinica brigade. Pov. br: 53-35., od 3. III. 1991.

[175] HMDCDR. 32. K. Kut. 32. K. – K. 265. mbr – Str.pov. spisi 1990./1991. Naredba K-de 32. K. o ukidanju nekih mera b/g. Str. pov. br: 43-155., od 7. III. 1991.

[176] HMDCDR. 32. K. Kut. 32. K. – 265. mbr – Str.pov. spisi 1990./1991. Upozorenje K-de 32. K. o ranjavanju vojnika. Str. pov. br: 43-502., od 15. VII. 1991.

[177] HMDCDR. 32. K. Kut. OC 32. K. Dnevni izveštaj OC K-de 32. K. Pov. br: 43-402., od 24. VI. 1991., Kut. K-da 32. K. Pov. spisi 1991. Zabrana K-de 32. K. udaljavanja komandanata jedinica. Pov. br: 43-590., od 1. IX. 1991., I. BASARAC, n. dj., 27., J. ŠIMUNKO, n. dj., 49.

[178] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Operativni izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-208., od 17. VII. 1991.

[179] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o stanju u jedinici i na teritoriji. Str. pov. br: 499-299., od 24. VIII. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o stanju u jedinici i na teritoriji. Str. pov. br: 499-260., od 25. VIII. 1991.

[180] J. COKIĆ, n. dj., 60-61.

[181] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Operativni izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-193., od 9. VII. 1991.

[182] HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 265. mbr. Pov. spisi 1991./1. Mesečni izveštaj V.P. 4848-5 Koprivnica o moralu – prilog Izrečene disciplinske mjere vojnicima, od 24. IV. 1991., I: BASARAC, n. dj., 27.

[183] HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 265. mbr. Pov. spisi 1991./1. Mesečni izveštaj K-de 265. mbr o aktuelnim pojavama i događajima koji su uticali na moral jedinice za januar 1991. Pov. br: 19-3., od 1. II. 1991.

[184] HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 265. mbr. Pov. spisi 1991./1. Izveštaj K-de 265. mbr o v/d. Pov. br: 4-18/2., od 14. III. 1991.

[185] HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 265. mbr. Pov. spisi 1991./1. Izveštaj K-de 265. mbr o političko-bezbedonosnoj situaciji u z/o jedinice za period 14. – 21. 3. 1991. Pov. br: 53-50., od 20. III. 1991.

[186] HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 265. mbr. Pov. spisi 1991./1. Mesečni izveštaj K-de 265. mbr o aktuelnim pojavama i događajima koji su uticali na moral jedinice za maj 1991. Pov. br: 19-7., od 31. V. 1991.

vjednik voda za intervenciju 43. bataljona zastavnik Momo Vlahović napao i ozlijedio starijeg vodnika Alojzija Gričnika,[187] a desetar Faid Avdibegović nanio po život opasne ozljede vojniku Goranu Gojkoviću.[188] I zapovjednik virovitičkog 42. graničnog bataljona je izvještavao o disciplinskim problemima s pijanim (pod)oficirima, te o nedisciplini vojnika, posljedica čega je bilo ranjavanje vojnika-graničara Dejana Tomića.[189]

GENERALI U KARAULAMA

Nakon četvegodišnje službe zapovjednika 32. Varaždinskog korpusa JNA, general-potpukovnika Jevrema Cokića je u lipnju 1991. na toj dužnosti zamijenio general-major Vlado Trifunović. S preuzimanjem te dužnosti se počelo 1. lipnja.[190] Idućih dana generali su obišli sve garnizone i veći dio postrojbi, kako bi se novi zapovjednik upoznao s situacijom. Koprivnicu su posjetili 3. lipnja i susreli se s pripadnicima 43. graničarskog bataljona i 73. mtbr. Viroviticu su posjetili 6. lipnja i susreli se s pripadnicima 42. graničarskog bataljona.[191] Sutradan, 7. lipnja u Varaždinu je obavljena svečana primopredaja dužnosti između Cokića i Trifunovića.[192] General Trifunović je i naknadno u više navrata obilazio granicu i karaule. Tako je 16. i 22. lipnja, s referentom za granične poslove i zapovjednikom 43. bataljona obišao sektor 43. bataljona i razgovarao s vojnicima u karaulama.[193] Tijekom 23. lipnja Trifunović s s referentom za granične poslove i zapovjednikom 42. bataljona obišao granicu na sektoru 42. bataljona i karaule »Milan Špalj«, »Vilim Galjer«, »Stojan Komljenović Čoka« i »Terezino polje«.[194] General Trifunović i pukovnik Aleksandar Lazić, načelnik Štaba 32. korpusa, su 7. srpnja posjetili koprivničku kasarnu i razgovarali sa oficirima i vojnicima svih postrojbi, pa i 43. bataljona,[195] a 24. srpnja 42. bataljon.[196] Na osnovu ovih obilazaka, general Trifunović je tijekom ljeta izdao cijeli niz zapovijedi o jačanju obrane karaula, koje su već navedene u tekstu.

OSIPANJE LJUDSTVA I DEZINTEGRACIJA BATALJONA

Rastakanje Jugoslavije kao savezne države izravno se odrazilo na rastakanje JNA kao savezne institucije, najbolji pokazatelj čega su bili napuštanje JNA od vojnika i (pod)oficira. U dijelovima Hrvatske gdje je bilo sukoba između hrvatske policije i pobunjenih Srba, a JNA bila angažirane u tzv. »tampon zonama«, još u svibnju 1991. su ročnici slovenske nacionalnosti počeli bježati iz postrojbi JNA.[197] Takvih slučajeva u podravskim graničarskim postrojbama tada još nije bilo. Vidljivo je to iz izvješća o inspeciji koju je 4. lipnja proveo pukovnik Đurović iz Zapovjedništva 5. vojne oblasti u 43. bataljonu.

[187] HMDCDR. 32. K. Kut. 265. mbr – OB. Str. pov. spisi 1991. Dopis OB K-de 32. K o dostavi materijala o Vlahović Momi. SP. br: 84-1., od 15. VII. 1991.

[188] HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 32. K. Pov. spisi 1991. Izveštaj K-de 73. mtbr o v/d. Pov. br: 330-76., od 28. VII. 1991.

[189] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb. Pov. br: 499-163., od 8. VII. 1991., Kut. 32. K. K. 265. mbr – Str.pov. spisi 1990./1991. Upozorenje K-de 32. K. o ranjavanju vojnika. Str. pov. br: 43-502., od 15. VII. 1991.

[190] J. COKIĆ, n. dj., 123-126, 131., HMDCDR. 32. K. Kut. OC 32. K. Dnevni izveštaj OC K-de 32. K. Pov. br: 43-344., od 1. VI. 1991.

[191] HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 265. mbr. Pov. spisi – 1991./2. Plan primopredaje dužnosti k-ta 32. K. između generala Cokića i Trifunovića.

[192] HMDCDR. 32. K. Kut. OC 32. K. Dnevni izveštaj OC K-de 32. K. Pov. br: 43-357., od 7. VI. 1991.

[193] HMDCDR. 32. K. Kut. OC 32. K. Dnevni izveštaj OC K-de 32. K. Pov. br: 43-382., od 16. VI. 1991., Dnevni izveštaj OC K-de 32. K. Pov. br: 43-398., od 22. VI. 1991.

[194] HMDCDR. 32. K. Kut. OC 32. K. Dnevni izveštaj OC K-de 32. K. Pov. br: 43-399., od 23. VI. 1991.

[195] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Operativni izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-188., od 7. VII. 1991.

[196] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o stanju u z/o i jedinici. Str. pov. br: 499-204., od 24. VII. 1991.

[197] »Mržnja u malim dozama«, *N. A.,* 30. V. 1991., 57.

Izvijestio je da nema krupnijih problema, nedostataka i propusta u radu bataljona i osiguranju državne granice.[198]

Po proglašenju neovisnosti Hrvatske i Slovenije 25. lipnja 1991., te početka rata u Sloveniji počeo je masovni bijeg ročnih vojnika i iz karaula i kasarni gdje su bili smješteni dijelovi 42. i 43. bataljona. Zapovjednik 42. bataljona je početkom srpnja izvijestio da se »vojnički kadar ozbiljno osipa i moralno i fizički«, te da vojnici slovenske i hrvatske nacionalnosti otvoreno iskazuju nezadovoljstvo govoreći »da ne bi više služili vojni rok u JNA i da žele da idu kući, a ako treba oni će da pobegnu«. Kao glavne krivci navode se roditelje vojnika, koji ih telefonski ili za posjeta potiču na bijeg iz JNA.[199]

Prvi su u većem broju počeli bježati vojnici slovenske nacionalnosti. Tako je 28. lipnja iz 43. bataljona pobjegao prvi Slovenac, desetar Marsel Zelenik iz Maribora,[200] a iz 42. bataljona prvi Slovenac, Andrej Hriberšek iz Murske Sobote, je pobjegao 29. lipnja.[201] Potom su 1. srpnja iz karaule kod Podravskih Sesveta zajedno pobjegla dva Slovenca: Bojan Sovinec iz Kranja i Boštjan Petkovšek iz Idrije.[202] Čak 17 vojnika pobjeglo je 2. i 3. srpnja. Četiri Slovenca; Martin Lubas iz Radovlja ob Dravi, Igor Filipić iz Ptuja, Marko Bratina iz Nove Gorice i Janez Aljaz iz Ljubljane su pobjegla iz karaule kod Gole. Četiri Slovenca, Sandi Rabič iz Jesenica, Dušan Šoštarič iz Lenarta, Milan Gregorinčić i Matijaž Pihler oba iz Ljubljane, Mađar Albert Kocon iz Lendave, te Hrvati Mario Lujo iz Dubrovnika, Nenad Jurčić iz Karlovca, Damir Kovačević iz Vinkovaca, Ivica Palinić iz Splita, Albanac Redžep Beriša iz Đakovice, te Srbin Slobodan Deronjić iz Pančeva, pobjegli su iz 43. bataljona u koprivničkoj kasarni, Dražen Papac, Hrvat iz Zagreba, iz karaule kod Ciganfisa, desetar Žarko Zver, Hrvat iz Zagreba, iz čete za obuku graničara 42. bataljona. Slovenske bjegunce iz karaule su mještani Otočke sakrili po kućama,[203] dok su Slovenci iz kasarne privremeno utočište našli kod jednog građanina Koprivnice. Ostavili su mu dio oružja (bombe) i krenuli za Sloveniju.[204] Sutradan su karaule popunjene do punog brojnog stanja, tj. nadomješteni pobjegli vojnici.[205] Idući bjegunci iz 43. bataljona su bili Slavko Pivar, Slovenac iz Beltinaca, iz voda za intervenciju,[206] te Robert Jurjević, Hrvat iz Omiša. Iz koprivničke kasarne su pobjegli 6. srpnja, zajedno s vojnikom izviđačke čete 265. brigade (stacionirane u kasarni) Dariom Radaševićem, Hrvatom iz Splita.[207] Isti dan su iz karaule kod Šašnatog polja, sa straže, pobjegla tri Hrvata: Marko Poljak iz Sinja, Ivan Pašalić iz Tomislavgrada i Edi Ilović iz Splita.[208] Robert Zeljko, Slovenac iz Metlike, se poslužio zanimljivim načinom bijega iz 42. bataljona. Iz Metlike je stigao lažni telegram da mu je umro otac, te je dobio odsustvo do 8. srpnja, s kog se nije vratio.[209]

Tako je krenulo osipanje ljudstva graničnih bataljona, koji je dodatno potaknula odluka Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu (SSNO) od 7. srpnja 1991. da se vojnici u JNA iz 1990. godine, koji

198 HMDCDR. 32. K. Kut. OC 32. K. Dnevni izveštaj OC K-de 32. K. Pov. br: 43-348., od 4. VI. 1991.

199 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o stanju u z/o. Str. pov. br: 499-159., od 5. VII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-190., od 8. VII. 1991.

200 HMDCDR. 32. K. Kut. OC 32. K. Vanredni izveštaj OC K-de 32. K. Pov. br: 43-441., od 29. VI. 1991.

201 HMDCDR. 32. K. Kut. OC 32. K. Izveštaj OC K-de 32. K o samoudaljenju. Pov. br: 43-448., od 30. VI. 1991.

202 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o bijegu dva vojnika. Str. pov. br: 714-2., od 1. VII. 1991., Kut. OC 32. K. Izveštaj OC K-de 32. K o samoudaljenju. Pov. br: 43-455., od 2. VII. 1991.

203 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-181., od 3. VII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb o v/d. Pov. br: 69-182., od 3. VII. 1991., Dopuna izvještaja o v/d. Pov. br: 69-183., od 4. VII. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o bekstvu vojnika. Str. pov. br: 499-156., od 4. VII. 1991., Kut. OC 32. K. Izveštaj OC K-de 32. K o samoudaljenju. Pov. br: 43-460., od 4. VII. 1991.

204 HDA. OŠ MUP. Dnevnik događanja OŠ MUP 4./5. VII. 1991., A. STIŠĆAK, n. dj., 9.

205 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-184., od 4. VII. 1991.

206 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-185., od 6. VII. 1991.

207 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb o v/d. Pov. br: 69-187., od 6. VII. 1991.

208 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o bekstvu vojnika. Str. pov. br: 499-159., od 6. VII. 1991.

209 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o stanju u z/o i jedinici. Str. pov. br: 499-164., od 9. VII. 1991.

Tablica 1. Brojno stanje vojnika-ročnika 42. virovitičkog bataljona JNA 12. srpnja 1991.

	Karaula/postrojba	Po formaciji	Prisutno	Nedostaje
1.	Karaula 1. »Lazar Tihomirović Baja« Noskovci	26	15	11
2.	Karaula 2. »Nikola Miljanović« Kapinci	28	15	13
3.	Karaula 3. »Boško Buha« Novi Gradac	27	24	3
4.	Karaula 4. »Terezino polje«	28	25	3
5.	Karaula 5. »Stojan Komljenović Čoka« Starogradački Marof	27	27	0
6.	Karaula 6. »Vilim Galjer« Pitomača	28	23	5
7.	Karaula 7. »Milan Špalj« Podravske Sesvete	27	22	5
8.	Nastavna četa	81	61	20
9.	Vod za intervenciju	20	13	7
10.	Odjeljenja veze	13	8	5
11.	Pozadinski vod	19	22	3
12.	42. granični bataljon ukupno	324	255	69
	U postotku (%)	100	78,7	21,3

Izvor: HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj Komande 42. graničnog bataljona JNA o brojnom stanju. Str. pov. br: 499-173., od 12. VII. 1991.

su odslužili vojni rok, ne otpuste iz JNA, već se zadrže u postrojbama kao vojni obveznici. Ta je odluka izazvala masovno nezadovoljstvo, pasivni otpor i bijeg vojnika.[210]

Nakon sukoba u Sloveniji i prvog grupnog bijega slovenskih ročnika, i kod ostalih vojnika-graničara je zavladala zabrinutost i nespokojstvo. Zapovjednici su im nastojali objasniti što se zbiva u Sloveniji s aspekta JNA.[211] No to nije imalo učinka, te su 8. srpnja iz kasarne pobjegla još dva vojnika 43. bataljona; Dejan Rozman, Slovenac iz Maribora, i Džavid Alioski, Albanac iz Ohrida.[212] Iz 42. bataljona 10. srpnja pobjegao je Antun Zvicer, Hrvat iz Bošnjaka, 11. srpnja Dubravko Gašpar, Hrvat iz Klanjca, a iz jedne karaule 43. bataljona vozač zapovjednika karaule, Miran Jančić, Slovenac iz Ilirske Bistrice.[213] Sutradan, 12. srpnja, iz karaule kod Šašnatog polja pobjegao je Naim Abdulahu, Albanac iz Vučitrna, iz karaule kod Podravskih Sesveta Edin Rapa, Bošnjak iz Vogošće, i Ilco Veličkovski, Makedonac iz Proštipa, iz Zapovjedništva 42. bataljona Zlatko Dizdarević, Bošnjak iz Male Kladuše i Imer Haziraj, Albanac iz Srbice.[214] Iz neimenovane karaule 43. bataljona pobjegao je Branko Bosa, Slovenac iz Murske Sobote. Tih dana je iz 43. bataljona pobjegao i Ezavit Anoski, Albanac iz Ohrida.[215]

Navedeni bjegovi vojnika-graničara osjetno su utjecali na stanje ljudstva, što se može vidjeti iz izvješća o brojnom stanju vojnika-ročnika 42. virovitičkog bataljona od 12. srpnja 1991., u kom se navodi da su do tada iz bataljona pobjegla 42 vojnika.[216]

[210] HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 265. mbr. Pov. spisi 1991/1. Naredba K-de 32. K. Pov. br: 25-72., od 7. VII. 1991., Kut. 265. mbr – OB. Str. pov. spisi 1991. Dopis OB K-de 32. K. o reakciji vojnika septembarske partije 1990. na naredbu SSNO o produženju službenog vojnog roka, mere i zadaci OB. SP. br: 23-84., od 23. VIII. 1991.

[211] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-180., od 2. VII. 1991.

[212] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb o v/d. Pov. br: 69-191., od 8. VII. 1991.

[213] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o samovoljnom napuštanju jedinice vojnika posle blokade kolone. Str. pov. br: 499-169., od 11. VII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb o v/d. Pov. br: 69-197., od 11. VII. 1991., Kut. OC 32. K. Izveštaj OC K-de 32. K o samoudaljenju vojnika. Pov. br: 43-487., od 11. VII. 1991., Izveštaj OC K-de 32. K o samoudaljenju vojnika. Pov. br: 43-490., od 12. VII. 1991.

[214] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o stanju u jedinici i z/o. Str. pov. br: 499-172., od 12. VII. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o samoudaljavanju vojnika. Str. pov. br: 499-174., od 12. VII. 1991.

[215] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb o v/d. Pov. br: 69-200., od 12. VII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb o odbjeglim vojnicima. Pov. br: 26-135., od 21. VII. 1991.

[216] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o brojnom stanju. Str. pov. br: 499-173., od 12. VII. 1991.

I u 43. koprivničkom bataljonu je bilo slično stanje. Prema formaciji bataljon je trebao imati 358 vojnika-graničara, a bilo ih je 298, odnosno 60 manje što je u postotku 17%.[217]

Nisu bježali samo nesrbi. Iz karaule kod Botova su 16. srpnja pobjegla dva vojnika Srbina; Dejan Jovanović iz Niša i Dragan Milić iz Knića. Drugi vojnici srpske nacionalnosti su koristili dane odsustva da se u svojim rodnim gradovima jave u kasarne i zatraže da u njima odsluže ostatak vojnog roka. Razlog bijega bio je strah od boravka u neprijateljskoj sredini.[218] Sutradan, 17. srpnja, iz koprivničke kasarne su zajedno pobjegla još dva vojnika Srbina; iz 43. bataljona Duško Tabak iz Gline, a iz postrojbe VP 4848 Koprivnica Nebojša Čiča.[219] Isti dan je iz kasarne pobjegao desetar 43. bataljona Goran Kozličić,[220] a iz karaule kod Ciganfisa dva vojnika Albanca, Ramadan Krasnići iz Orahovca i Bekim Terzići iz Vitine.[221]

Grupa od četiri ročnika 43. bataljona, Slovenca, pobjegla je iz kasarne 23. srpnja: Robert Leitcnger iz Teznog, Dušan Kosir iz Kranja, Primož Čeh iz Maribora i Jože Lebar iz Gornje Radgone.[222] Sutradan, 24. srpnja, iz 43. bataljona su pobjegli Matjaž Guček, Slovenac iz Hrastnika, i Stjepan Leko, Hrvat iz Gruda. Još su tri Hrvata taj dan pokušali bijeg ali su uhvaćeni i kažnjeni s po 15 dana zatvora.[223] Zatim su 26. srpnja pobjegla četiri vojnika 43. bataljona: iz karaule kod Botova Oliver Gvozden, Hrvat iz Livna, a iz kasarne Ivica Marjanović, Hrvat iz N. Gradiške, Dražen Dukić, Hrvat iz Siska, i desetar Šerif Čejvanović, Bošnjak iz V. Kladuše.[224]

Daljnje bijegove slovenskih ročnika prekinula je zapovijed SSNO-a da se od 26. srpnja do 15. kolovoza iz JNA otpuste svi ročnici iz Slovenije, što je realizirano.[225] Ova je zapovijed bila u vezi odluke Predsjedništva Jugoslavije od 18. srpnja o povlačenju JNA iz Slovenije.[226] Povlačenje iz Slovenije je pomoglo brojčanom popunjavanju 42. i 43. bataljona. Naime, 24. srpnja u ove bataljone stižu vojnici-graničari iz garnizona Vipava, koji su do tada osiguravali granicu s Italijom. S njima iz Vipave u Podravinu dolazi i kapetan Radovan Ilibašić te preuzima dužnost zamjenika zapovjednika 42. bataljona.[227] Iz Slovenije je u kolovozu bio raspoređen u 42. i 43. bataljon i niz drugih (pod)oficira iz 61. i 63. graničnog bataljona Ljubljanskog korpusa, 65. i 67. graničnog bataljona Mariborskog korpusa, te 64. graničnog bataljona Riječkog korpusa.[228] Kontrolu nad tamošnjim graničnim karaulama i osiguranje granice prema Italiji, Austriji i Mađarskoj preuzele su postrojbe slovenske Teritorijalne obrane.[229]

---

[217] HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 32. K. Str. pov. spisi 1991. Pregled ličnog sastava 32. K. u miru i ratu na dan 16. jula 1991. VT. Str. pov. br. evid: 264/91.

[218] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o stanju u jedinici i z/o. Pov. br: 499-155., od 3. VII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-204., od 16. VII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb o v/d. Pov. br: 69-205., od 16. VII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb o vojniku Jovanović Dejanu. Pov. br: 69-213., od 18. VII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb o odbjeglim vojnicima. Pov. br: 26-135., od 21. VII. 1991.

[219] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb o v/d. Pov. br: 69-211., od 18. VII. 1991.

[220] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-298., od 21. VIII. 1991.

[221] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb o v/d. Pov. br: 69-209., od 18. VII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb o v/d. Pov. br: 69-210., od 18. VII. 1991.

[222] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb o v/d. Pov. br: 69-228., od 23. VII. 1991.

[223] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb o v/d. Pov. br: 69-231., od 24. VII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb o v/d. Pov. br: 69-292., od 19. VIII. 1991.

[224] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb o v/d. Pov. br: 69-236., od 26. VII. 1991.

[225] HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 32. K. Pov. spisi 1991. Naređenje K-de 32. K. o otpustu vojnika sa teritorije Republike Slovenije. Pov. br: 25-88., od 26. VII. 1991.

[226] »Odluka Predsjedništva SFRJ - izraz političke realnosti«, *N. A.,* 20. VII. 1991., 4.

[227] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o stanju u z/o. Pov. br: 499-188., od 22. VII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb, od 26. VII. 1991., HDA. OŠ MUP. Obavijest PS Koprivnica o dolasku autobusa vojnika iz Slovenije u kasarne Koprivnica i Virovitica. Br: 511-02-52-2731/91-GB., od 25. VII. 1991.

[228] HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 32. K. Pov. spisi 1991. Odluka K-de 5. VO o premeštaju i rasporedu u 32. K. Pov. br: 40/187-212., od 7. VIII. 1991.

[229] »Granice svačije i ničije«, *Politika*, 14. IX. 1991., 12., »Ko čuva granice?«, *Borba*, (Beograd), 22. XI. 1991., 6.

No zato su iz oba bataljona nastavili bježati vojnici svih ostalih nacionalnosti, posebice oni koji su odslužili vojni rok, a u JNA ih se zadržalo kao vojne obveznike.[230] Iz dvije različite karaule su 29. srpnja pobjegli Mirzet Hajdur, Bošnjak iz Kalesije, Dragan Bakoš, Mađar iz Kovina,[231] te Naim Šaljihi, Albanac iz Kosovske Mitrovice.[232] Nakon dva dana, 31. srpnja, pobjegli iz kasarne ročnici 43. bataljona, Romi Refik Halabak iz Prizrena i Ramus Jašaraj iz Istoka.[233] Vojnik Damir Švigelj, Hrvat iz Krapine, koji je 1. kolovoza pobjega iz karaule kod Botova, je od Vojne policije JNA 9. rujna vraćen u 43. bataljon.[234] Još dva Hrvata, vojnika 43. bataljona, Ivica Butić iz Zadra i Željko Sestrić iz Karlovca, su pobjegla 2. kolovoza iz kasarne,[235] a iz karaule kod Ferdinandovca 10. kolovoza Mladen Kolenko, Hrvat iz Ivanca.[236] Desetar Davor Tripalo, Hrvat iz Sinja, je 17. kolovoza pobjegao iz 43. bataljona,[237] ročnik Damir Zjalić, Hrvat iz Našica, 19. kolovoza,[238] a Darko Dunaj, Hrvat iz Radoboja, 20. kolovoza.[239] Iz karaule kod Podravskih Sesveta je 21. kolovoza pobjegao Ivica Kočmar, Hrvat iz sela Gola,[240] a iz 42. bataljona Krešo Kanceljak, Hrvat iz Zaprešića, te Mustafa Ibrahimi, Albanac iz Prištine. U izvješću o njihovom bijegu zapovjednik 42. bataljona major Radojica Mišić konstatira da je »samovoljno udaljenje vojnika postala opšta pojava u garnizonu«.[241]

Još četiri Hrvata su pobjegla 25. kolovoza; iz karaule Mladen Gašpert i Igor Merković, obojica iz Zagreba, te iz kasarne Ivica Špoljar iz Belca i Zoran Tomašić iz Zaprešića.[242] Iz 42. bataljona su 28. kolovoza pobjegla dva Albanca i dva Bošnjaka: Ljefaer Simani iz Vitine, Naser Rušiti iz Uroševca, razvodnik Ibrahim Imamović iz Šipova i razvodnik Nermin Omerbašić iz Odžaka.[243] U rujnu se donekle smanjio broj ročnika koji su bježali. Uz to su u kolovozu 42. i 43. bataljon donekle popunjeni novim ročnicima, koji su na odsluženje vojnog roka krenuli u lipnju (»junska partija«) uglavnom iz Srbije i BiH. Dio ih je raspoređen po karaulama, gdje su prošli dodatnu obuku.[244] Tako je 29. kolovoza iz Samobora u 43. bataljon stiglo 12 vojnika – vezista, koji su 4. rujna raspoređeni po karaulama.[245]

Zbog velikog broja bjegunaca, te zbog ogromnog pritiska javnosti (najviše roditelja) Generalštab JNA je 17. kolovoza donio odluku da se otpuste ročnici koji su u JNA stupili u rujnu 1990. (»septem-

230 HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 32. K. Pov. spisi 1991. Upozorenje K-de 32. K. o sprovođenju naređenja Pov. br: 25-72., od 7. 7. 1991. Pov. br: 25-82., od 7. VIII. 1991.

231 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb o v/d. Pov. br: 69-244., od 30. VII. 1991.

232 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb o v/d. Pov. br: 69-243., od 29. VII. 1991.

233 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb o v/d. Pov. br: 69-250., od 31. VII. 1991.

234 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb o v/d. Pov. br: 69-252., od 1. VIII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-340., od 9. IX. 1991., Kut. K-da 32. K. Pov. spisi 1991. Zahtjev K-de 32. K. za povrat Damira Švigelja koji se javio u jedinicu JNA u Zaboku. Pov. br: 26-155., od 26. VIII. 1991.

235 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb o v/d. Pov. br: 69-237., od 2. VIII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb o v/d. Pov. br: 69-239., od 2. VIII. 1991.

236 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb o v/d. Pov. br: 69-274., od 11. VIII. 1991.

237 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb o v/d. Pov. br: 69-288., od 17. VIII. 1991.

238 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb o v/d. Pov. br: 69-292., od 19. VIII. 1991.

239 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb o v/d. Pov. br: 69-297., od 20. VIII. 1991.

240 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o stanju u jedinici i z/o. Str. pov. br: 499-256., od 21. VIII. 1991.

241 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o stanju u jedinici i z/o. Str. pov. br: 499-256., od 22. VIII. 1991.

242 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb o v/d. Pov. br: 69-308., od 25. VIII. 1991.

243 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o stanju u jedinici i z/o. Pov. br: 499-238., od 28. VIII. 1991.

244 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o stanju u jedinici i z/o. Str. pov. br: 499-299., od 24. VIII. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o stanju u jedinici i z/o. Str. pov. br: 499-260., od 25. VIII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-307., od 25. VIII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-310., od 26. VIII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-312., od 27. VIII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-313., od 28. VIII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-314., od 28. VIII. 1991.

245 HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Operativni izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-315., od 29. VIII. 1991., Operativni izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-330., od 4. IX. 1991.

barska partija«) i bili dvadeset dana duže zadržani no što je zakon propisao.[246] Do tada je iz »septembarske partije« samo iz 43. bataljona pobjeglo 17 vojnika.[247] S otpuštanjem se iz 43. bataljona počelo 25. kolovoza, i do 10. rujna je otpušteno 79 vojnika, a preostalo ih za otpustiti još devet.[248] Iz 42. bataljona do 12. rujna su otpuštena 62 vojnika, a još 21 je trebao biti otpušten.[249] Stoga su se na bijeg tih dana odlučivali vojnici koji nisu trebali biti otpušteni. Tako je od 28. do 31. kolovoza pobjeglo osam vojnika 42. bataljona, od čega šest Hrvata: razvodnik Andrija Opačak iz Bosanskog Broda, Pero Penić iz Sinja, Srećko Šafran iz Novog Marofa, Slaven Marić iz Vitine, Krešo Klasić iz Krapine, te Muharem Ćosatović Bošnjak iz Tešnja, Naim Krasnići Albanac iz Kačanika i Milan Marjanović Srbin iz Užica.[250] Iz karaule kod Botova 30. kolovoza pobjegao je Goran Plankt, Hrvat iz Velike Gorice,[251] iz karaule kod Ferdinandovca 4. rujna Petar Mišić, Hrvat iz Livna,[252] iz karaule kod Gole 6. rujna dva Hrvata, Željko Maljevac iz Topuskog i Stjepan Rajić iz Siska,[253] 7. rujna iz 42. bataljona Alen Antolović, Jugoslaven iz Zadra,[254] 10. rujna iz karaule kod Podravskih Sesveta Vladimir Tovernik, Hrvat iz Zaboka,[255] a iz čete za obuku graničara 43. bataljona Tasim Mustafi, Albanac iz Tetova.[256] Iz stacionara u Virovitici 12. rujna vojnik 42. bataljona, Skender Ređi, Albanac iz Gnjilana.[257] Novi bjegunci su ponovno »srozali« broj vojnika po karaulama.

Nisu samo ročnici napuštali postrojbe. Otišli su brojni zapovjednici, uglavnom nesrbi, protiveći se posrbljenosti koju je poprimila JNA. Neki su otišli legalno, kroz umirovljenje i prekid radnog odnosa, a neki su jednostavno prebjegli na hrvatsku stranu.[258] Zapovjednik 42. bataljona se tužio Zapovjedništvu 32. korpusa da zapovjednik odjeljenja veze opstruira rad namjerno ne šaljući na vrijeme izvješća, da su iz 42. bataljona (nakon duže opstrukcije rada preko bolovanja) pobjegli zastavnik Slavko Vuksan, zapovjednik odjeljenja veze (prišao ZNG-u Đurđevac) i zastavnik Rudi Kolbabek, referent općih poslova (prešao virovitičkom ZNG-u).[259] Krajem kolovoza je zatražio nove zapovjednike odjeljenja veze i pozadinskog voda, jer su stari napustili JNA, te je naveo da je (neimenovani) kapetan pobjegao iz 42.

[246] HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 265. mbr. Pov. spisi 1991./1. Naredba K-de 32. K. o otpustu vojnika septembarske generacije '90. godine. Pov. br: 25-94., od 18. VII. 1991.

[247] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-335., od 6. IX. 1991.

[248] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-307., od 25. VIII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-315., od 29. VIII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-326., od 2. IX. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-335., od 6. IX. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-340., od 8. IX. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-343., od 10. IX. 1991.

[249] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o stanju i događajima u jedinici i z/o. Str. pov. br: 499-263., od 31. VIII. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o stanju u z/o. Str. pov. br: 499-282., od 12. IX. 1991.

[250] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o stanju u jedinici i z/o. Str. pov. br: 499-263., od 31. VIII. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o stanju u jedinici i z/o. Str. pov. br: 499-264., od 2. IX. 1991.

[251] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb o v/d. Pov. br: 69-318., od 30. VIII. 1991.

[252] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-331., od 5. IX. 1991.

[253] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-336., od 7. IX. 1991.

[254] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o stanju u z/o i jedinici. Str. pov. br: 499-277., od 7. IX. 1991.

[255] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o stanju u jedinici i z/o. Str. pov. br: 499-281., od 11. IX. 1991.

[256] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-343., od 10. IX. 1991.

[257] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o stanju u z/o i jedinici. Str. pov. br: 499-282., od 12. IX. 1991.

[258] J. COKIĆ, n. dj., 93., M. KNEŽEVIĆ, n. dj., 37.

[259] HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 32. K. Str. pov. spisi 1991. Izveštaj K-de 42. grb o stanju u z/o. Str. pov. br: 499-154., od 2. VII. 1991., Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o stanju u jedinici i z/o. Pov. br: 499-155., od 3. VII. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o bekstvu vojnika. Str. pov. br: 499-156., od 4. VII. 1991., Zahtjev VP 2269 za pokretanje potrage za Vuksan Slavkom. Pov. br: 732-1., od 13. VII. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o stanju u jedinici i z/o. Str. pov. br: 499-264., od 2. IX. 1991., Kut. K-da 32. K. Pov. spisi 1991. Rješenje K-de 32. K. o pokretanju disciplinskog izviđaja protiv Kolbabek Rudija. Pov. br: 40-55., od 23. VII. 1991., Krivična prijava K-de 32. K. protiv Kolbabek Rudija. Pov. br: 40-55., od 23. VII. 1991.

bataljona i preko radija poziva vojnike da dezertiraju.[260] Neki su redovnim putem napustili JNA, poput st. vodnika Ivice Krmića, zapovjednika pozadinskog voda, koji je 7. srpnja podnio zahtjev za prekid radnog odnosa, kao i kapetan Said Rizvić, pomoćnik zapovjednika za moralni odgoj.[261]

U 43. koprivničkom bataljonu nije bilo bijega zapovjednog kadra, no više ih je podnijelo zahtjev za prekid radnog odnosa. Kapetan I. kl. Vladimir Stojanović, zapovjednik čete za obuku graničara, je 17. srpnja napustio JNA.[262] Zastavnik Ivan Solarić (otprije sumnjičen kao hrvatski nacionalist), referent općih poslova, je 29. kolovoza podnio zahtjev za napuštanje JNA.[263] Stariji vodnik Jozef Terhes, zapovjednik odjeljenja veze, je 6. rujna napustio JNA. Vodnik I. kl. Slaviša Janković je 1. rujna podnio zahtjev,[264] a zastavnik Ranko Lipus 10. rujna.[265]

Tako su se oba graničarska bataljona sustavno gubila ljudstvo, a zapovjedništva su s mukom održavala funkcionalnost osjetno smanjenih postrojbi.[266] Tako je zapovjednik 42. bataljona major Mišić 31. kolovoza izvijestio: »S obzirom na smanjeno brojno stanje ljudstva i stalnog dezerterstva vojnika i starešina stanje postaje sve teže u karaulama. Sa otpuštanjem septembarske klase brojno stanje će biti prosečno 15 vojnika na karaulama, u četi za obuku, pozadinskom vodu i odelenju veze oko 15 ukupno.«[267] Apeli da su postrojbe spale na premalo ljudi naveli su nadređena zapovjedništva da oba bataljona 8. rujna obavijeste da će u dogledno vrijeme dobiti novo ljudstvo; 42. bataljon 80, a 43. bataljon 87 ročnika koji su na odsluženje vojnog roka trebali doći u rujnu.[268] No daljnja zbivanja spriječit će provedbu.

Bijeg i odlazak iz redova JNA nije bio neočekivan za vrh JNA. Još 25. lipnja 1991. iz Generalštaba upućen je dopis svim postrojbama JNA da će vlasti Hrvatske i Slovenije po proglašenju neovisnosti pozvati pripadnike JNA, koji su njihovi građani, da je napuste. Stoga su zapovjednici trebali upozoriti vojnike da je prihvaćanje tog poziva krivično djelo za koje će biti kažnjeni.[269] No, kao što je vidljivo, to nije utjecalo na ročnike. Stoga je zapovjedni kadar oba granična bataljona čestim »informisanjima starešina i vojnika« i obilascima karaula nastojao ojačati moral i utjecati na vojnike da ne bježe.[270] Kao motivacijske mjere za ročnike i stvaranja osjećaja »normalnosti«, u graničarskim postrojbama i karaulama su organizirane sportske, kulturne i zabavne aktivnosti.[271] Održano je i tradicionalno takmičenje

[260] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o stanju i događajima u jedinici i z/o. Str. pov. br: 499-263., od 31. VIII. 1991.

[261] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o stanju u z/o i jedinici. Str. pov. br: 499-164., od 9. VII. 1991., Kut. K-da 32. K. Pov. spisi 1991. Zahtev K-de 32. K. za popunu upražnjenih formacijskih mesta. Pov. br: 13-104., od 23. VII. 1991.

[262] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-208., od 17. VII. 1991.

[263] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Referat OB 43. GO za obilazak UB SSNO, od 17. II. 1986., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-315., od 29. VIII. 1991.

[264] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-324., od 1. IX. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-335., od 6. IX. 1991.

[265] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-343., od 10. IX. 1991.

[266] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Operativni izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-341., od 9. IX. 1991.

[267] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 42. grb o stanju u jedinici i z/o. Str. pov. br: 499-263., od 31. VIII. 1991.

[268] HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 32. K. Pov. spisi 1991. Obavijest K-de 32. K. o popuni jedinice obučenim vojnicima. Pov. br: 26-162., od 8. IX. 1991.

[269] HMDCDR. 32. K. Kut. 32. K. K. 265. mbr – Str.pov. spisi 1990./1991. Naredba K-de 32. K. o upoznavanju pripadnika JNA o pozivu za napuštanje JNA. Str. pov. br: 43-410., od 26. VI. 1991.

[270] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-193., od 9. VII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-230., od 24. VII. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o stanju u z/o i jedinici. Str. pov. br: 499-258., od 23. VIII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-310., od 26. VIII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-311., od 27. VIII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-318., od 30. VIII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-320., od 31. VIII. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-337., od 7. IX. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-340., od 8. IX. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o stanju u jedinici i z/o. Str. pov. br: 499-281., od 11. IX. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-345., od 11. IX. 1991., Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-347., od 12. IX. 1991.

[271] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-307., od 25. VIII. 1991., Kut. OC 32. K. Izveštaj K-de 42. grb o sportskoj povredi vojnika Jezdić Slobodana. Pov. br: 499-248., od 15. VIII. 1991.

»Biramo najbolju karaulu«. Pobijedila je karaula »Nikola Severović« kod Gole te je na »Dan graničarskih jedinica« 15. kolovoza proglašena najboljom karaulom 32. korpusa. Također su pohvale i nagrade dobili najbolji zapovjednici i vojnici 42. i 43. bataljona.[272] Nešto ranije, 20. srpnja, u kasarnama u Koprivnici i Virovitici održane su svečanosti davanja prisege novih ročnika. Iz 43. bataljona zaprisegnulo je 48 vojnika, a iz 42. bataljona 38 vojnika. Na prisegu su došli roditelji pa su hrvatski policajci iskoristili priliku i nagovarali ih da sinove odvedu doma.[273]

U opisanim okolnostima dezintegracije cjelokupnog vojnog sustava, gdje su »kasarne u garnizonima severozapadne Hrvatske i drugde bile u jadnom stanju i imale više tehnike nego ljudstva« kako je zapisao »organ bezbednosti« JNA,[274] graničarske postrojbe JNA u koprivničko-đurđevačkoj Podravini su dočekale 12. rujna 1991., kada je hrvatsko Vrhovništvo izdalo zapovijed o blokadi vojnih objekata.[275] Bio je to početak »rata za vojarne«, u kojem će hrvatske oružane postrojbe od 13. do 18. rujna zauzeti sve karaule JNA u Podravini.[276] No, to je tema koja, s obzirom na opsežnost i važnost materije, zahtijeva poseban znanstveni rad.

ZAKLJUČAK

Prilikom istraživanja povjesnice graničnih postrojbi JNA, uključujući granične bataljone i njihove isturene postaje – karaule, treba imati u vidu da su one bile ne samo graničarske, već i vojno-sigurnosne strukture. Njihov zadatak bio je ne samo (o)čuvanje sigurnosti državnih granica, već i (o)čuvanje postojećeg socijalističkog društveno-političkog sistema. U tome su posebnu ulogu imali sigurnosni organi (»organi bezbednosti«) graničarskih postrojbi čiji je djelokrug rada uvelike nadilazio zadaće koje bi se od njih očekivale. U svom radu graničarske postrojbe su se uveliko oslanjale na suradnju s lokalnim stanovništvom, organizacijama i institucijama. Takav sustav je funkcionirao do 1990. godine i demokratsko-političkih promjena u Hrvatskoj, koje je cijeli sustav JNA dočekao kao pobjedu »unutrašnjeg neprijatelja«. Otvorena podrška koju je JNA pružila velikosrpskoj pobuni u Hrvatskoj dovela je do raspada suradnje JNA s lokalnim stanovništvom i institucijama, koje su JNA počele doživljavati kao okupacijsku silu od koje se treba osloboditi. Našavši se u neprijateljskom okruženju, granične karaule su 1991. godine pretvorene u utvrđenja i ujedno prostorno izolirana uporišta. Međutim, dezintegracija cjelokupnog vojnog sustava i osipanje multinacionalnog ročnog i dijela profesionalnog zapovjednog sastava, presudno su smanjili borbenu vrijednost i graničnih postrojbi i karaula. Tako oslabljene i izolirane graničarske postrojbe i karaule brzo su doživjele slom u rujnu 1991.

---

[272] HMDCDR. 32. K. Kut. 42./43. GB. Predlog K-de 42. grb o dodeli stimulativnih mera i obilježavanja Dana graničara. Pov. br: 499-240., od 11. VIII. 1991., Kut. K-da 32. K. Pov. spisi 1991. Predlog stimulativnih mera povodom Dana graničara 15. 8. 1991, nedatirano., Proglas K-de 32. K. o najboljoj karauli, od 15. VIII. 1991., Pohvala K-de 32. K. najboljim starešinama, od 13. VIII. 1991., Naredba o novčanoj nagradi najboljim starešinama, od 13. VIII. 1991., Rješenje K-de 32. K. o nagradi od 10.000 dinara poručniku Sulejmanu Tatareviću, od 13. VIII. 1991., Rješenje K-de 32. K. o deset dana nagradnog odsustva za najbolje vojnike-graničare povodom Dana graničarskih jedinica, od 15. VIII. 1991.

[273] HMDCDR. 32. K. Kut. K-da 32. K. Pov. spisi 1991. Podatak o svečanoj obavezi jedinica 32. K. Pov. br: 43-482., od 10. VII. 1991., Kut. 42./43. GB. Operativni izveštaj K-de 43. grb. Pov. br: 69-219., od 20. VII. 1991., Izveštaj K-de 42. grb o stanju u jedinici i na teritoriji. Str. pov. br: 499-197., od 20. VII. 1991.

[274] M. KNEŽEVIĆ, n. dj., 37.

[275] HDA. OŠ MUP. Zapovijed MORH-a općinskim kriznim štabovima i zapovjedništvima brigada i samostalnih satnija ZNG-a Kl: DT-801-03/91-01/01 Urbr: 512-06-02-91-1 od 12. IX. 1991.

[276] »'Pala' je karaula«, *G. P.*, 4. X. 1991., 7.

IZVORI I LITERATURA

1. Hrvatski memorijalno dokumentaciji centar Domovinskog rata. Fond 32. korpus JNA Varaždin (HMDCDR. 32. K.)
2. Hrvatski državni arhiv. Fond Operativni štab Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske (HDA. OŠ MUP)
3. *Borba* (Beograd)
4. *Đurđevački Vjesnik* (Đurđevac)
5. *Glas Podravine* (Koprivnica) (*G. P.*)
6. *Narodna armija* (Beograd) (*N. A.*)
7. *Podravec – tjedni list Općine Đurđevec* (Đurđevac)
8. *Politika* (Beograd)
9. *Službeni glasnik Koprivničko-križevačke županije* (Koprivnica)
10. Ivan BASARAC, *Ako padne Petrinja, past će Beograd – moja sjećanja iz Domovinskog rata*, Zagreb, 2023.
11. Jevrem COKIĆ, *Početak kraja*, Ruma, 2008.
12. Bojan B. DIMITRIJEVIĆ, »Kontraobaveštajna služba JNA na području Hrvatske 1944–1968.«, *Jugoslavija – između ujedinjenja i razlaza : hrvatsko – srpski odnosi u kontekstu društvenog razvoja dve Jugoslavije 1918-1991*, Beograd – Zagreb, 2018., 141-160.
13. Ladislav HEKA, »Vanjskopolitički odjek bombardiranja virovitičkog susjednoga grada Barča 27. listopada 1991.«, *Virovitica u Domovinskom ratu*, Virovitica, 2018., 221-246.
14. Vladimir KALŠAN, *Međimurska povijest*, Čakovec, 2006.
15. Mihajlo KNEŽEVIĆ, *Rat u Hrvatskoj iz pera obaveštajca – prijepis dijelova ratnog dnevnika*, 2009., krajinaforce.com
16. Željko KOVAČIĆ, »Rano djetinjstvo narodnog heroja Milana Špalja«, *Podravski zbornik*, br. 3/1977., 50-53.
17. Josip LONČAR, »Razvoj carinske službe na koprivničkom području«, *Podravski zbornik*, br. 10/1984., 116-127.
18. Dražen NAJMAN, Ivan POSILOVIĆ, Marija DUJIĆ, *Blokade i osvajanja vojarni i vojnih objekata JNA u Hrvatskoj 1991. : (svjedočanstva i prilozi o Domovinskom ratu)*, Knjiga 1., Zagreb, 2004.
19. *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. – 1995., Dokumenti – Oružana pobuna Srba u Hrvatskoj i agresija oružanih snaga SFRJ i srpskih paravojnih postrojbi na Republiku Hrvatsku (1990. – 1991.)* knjiga 1., (ur. Mate Rupić), Zagreb, 2007.
20. Janja SEKULA, Domagoj ŠTEFANČIĆ, »42. granični bataljun JNA i srpski pobunjenici u Općini Podravska Slatina do rujna 1991.«, *Scrinia Slavonica*, 24 (2024), 217-245.
21. Antun STIŠĆAK, »Slavna 117. brigada Hrvatske vojske«, *Podravski zbornik*, br. 21/1995., 7-18.
22. Josip ŠIMUNKO, *Domovinski rat u Međimurju : predaja karaule ‚Marko Kovač – Šnajder' Goričan*, Goričan, 2024.
23. Martin ŠPEGELJ, *Sjećanja vojnika*, Zagreb 2001.

KRATICE

AVL – aktivno vojno lice
b/g – borbena gotovost
COB – centar za obavješćivanje
go – granični odsek
grb - granični bataljon
HDZ – Hrvatska demokratska zajednica
JNA – Jugoslavenska narodna armija
K - korpus
K-da – komanda
kl - klasa
KNOJ – Korpus narodne obrane Jugoslavije
KOS – Kontraobaveštajna služba
Kut. 42./43. GB – Kutija 42. i 43. granični bataljon
mbr – mehanizirana brigada

mtbr – motorizirana brigada
MUP – Ministarstvo unutarnjih poslova
MZ – mjesna zajednicama
OB – organ bezbednosti
OC – operativni centar
OZN – Odjeljenje za zaštitu naroda
PkPo – pomoćnik komandanta za pozadinu
PS – policijska stanica
R - rezervna
SKJ – Saveza komunista Jugoslavije
SSNO – Savezni sekretarijat za narodnu odbranu
SSSR – Savez sovjetskih socijalističkih republika
v/d – vanredni događaj
VO – vojna oblast
ZNG – Zbor narodne garde
z/o - zona odgovornosti

SUMMARY

Based on original archival records of the Yugoslav People's Army (JNA) and the Ministry of the Interior of the Republic of Croatia, as well as memoir literature, periodicals, and scholarly works, this paper presents the organizational and personnel structure of the JNA border service and its activities in the Koprivnica–Đurđevac Podravina region from the Second World War until September 1991. The largest part of the study is devoted to the activities of JNA border units and eight Podravina border posts in the context of the disintegration of the Second Yugoslavia in 1990–1991, and, in this regard, the collapse of the entire JNA system, including its border service.